

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Vliv rodinné výchovy na školní výkony žáka 1. stupně ZŠ

The influence the family education on the pupils' performance at the elementary school

Diplomová práce

České Budějovice 2011

Vedoucí diplomové práce
Mgr. Renata Jandová

Vypracovala
Hana Osvaldová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci s názvem
Vliv rodinné výchovy na školní výkony žáka 1. stupně ZŠ
zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Českých Budějovicích dne 22. 4. 2011

.....

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum 22. 4. 2011

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní magistře Renatě Jandové za pomoc při tvorbě této práce, dále pak Ing. Ivaně Hlavaté za pomoc při práci s Excelem a tvorbou grafů. Za překlady do anglického jazyka děkuji Ing. Luděkovi Hlavatému.

Anotace

Tato diplomové práce se zabývá působením rodinné výchovy na výkony žáků na 1. stupni základní školy. Práce má teoreticko-empirický charakter. V teoretické části jsou uvedeny poznatky o rodině, jejích funkcích a výchovných stylech. Dále je v teoretické části uvedena charakteristika dítěte mladšího školního věku, a vlivy z rodinného nebo školního prostředí, které mohou působit na jeho prospěch. V práci jsou zmíněny i aktuální problémy dnešní rodiny, které se také jistě podílejí na žákových výkonech. Praktická část zkoumá závislost mezi žákovým prospěchem a různými faktory domácího prostředí. Tato závislost dokazuje, že rodinná výchova má na výkony žáků velký vliv.

Abstrakt

This diploma work deals with influence of family upbringing on pupils achievement at the 1.degree of elementary school. The research has theoretical and empirical character. Theoretical part deals with knowledge about family, its function and upbringing styles. Further, in the theoretical part, there is information on character of junior pupils and factors of the family or school world which can affect pupils results at the school. My study describes as well some current problems of nowadays families that for sure have a big influence on pupils performance. Practical part engages in dependence of pupils performance and different factors of home world. This dependence evidences a great influence and effects of the family upbringing on the pupils performance and results.

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Rodina	10
2.1 Historie rodiny.....	10
2.1.1 Pravěk	11
2.1.2 Řecko	13
2.1.3 Rodina v Římě	13
2.1.4 Středověk	14
2.1.5 Novověk.....	14
2.2 Struktura rodiny.....	15
2.3 Úkol rodiny.....	16
2.4 Funkce rodiny.....	16
2.5 Styly rodinné výchovy.....	18
3 Vývojové období mladšího školního věku.....	23
3.1 Charakteristika dítěte.....	23
3.2 Somatický a motorický vývoj.....	24
3.3 Vývoj poznávacích procesů.....	24
3.3.1 Vnímání	25
3.3.2 Pozornost	25
3.3.3 Paměť a obrazotvornost.....	25
3.3.4 Myšlení a řeč.....	26
3.4 Socializace.....	26
3.5 Emoční vývoj	27
3.6 Morální vývoj	28
3.7 Sebehodnocení dítěte mladšího školního věku	28
4 Působení rodiny na výkony žáků ve škole	30
4.2 Činitelé působící na školní výkonnost.....	30
4.2 Význam zájmů rodičů o školu.....	31
4.3 Sourozenectví	31
4.3.1 Starší sourozenci aneb prvorození.....	32
4.3.2 Mladší sourozenci.....	32
4.3.3 Jedináčci	33
4.3.4 Dvojčata.....	33

4.4 Prarodiče a ostatní členové rodiny	34
4.5 Domácí příprava	35
4.5.1 Pracovní místo	35
4.5.2 Doporučení pro rodiče	36
5 Možné působení školy na dítě.....	37
5.1 Vstup dítěte do školy	37
5.2 Odklad školní docházky	38
5.3 Hodnocení	38
5.3.1 Dítě v prvním ročníku.....	39
5.3.2 Druhý ročník.....	39
5.3.3 Třetí ročník	39
5.3.4 Čtvrtý ročník.....	40
5.3.5 Pátý ročník.....	40
5.4 Strach ze školy.....	40
5.5 Domácí úkoly	41
6 Problémy rodinné výchovy v současné době	42
6.1 Rozvody.....	42
6.2 Domácí násilí.....	43
6.3 Příliš mladí rodiče	44
6.4 Rodiče ve vyšším věku.....	45
7 Praktická část	46
8 Použitá literatura	66
9 Přílohy	68

1 Úvod

Téma diplomové práce jsem si zvolila, protože mě velmi zajímalo, jestli nějakým způsobem ovlivňuje rodina dítě v jeho vzdělávacím procesu. Všeobecně je známo, jak mezi učiteli, tak mezi rodiči, že to jak dítě prospívá ve škole, není jen zásluhou jeho samého nebo školy, ale také prostředím ve kterém dítě žije. Již od narození působí na dítě vnější vlivy a právě rodina je jedna z prvních, které dítě ovlivňují na celý život.

Každý rodič, učitel nebo vychovatel by se měl snažit o to předat dítěti to nejlepší, co v sobě může nalézt. Dítě se učí od malička hlavně napodobováním. Napodobování rodiče, jeho vzhledu, mluvy nebo gest, je u dětí jedním z nejčastějších.

Děti v mladším školním věku, kterými se v diplomové práci zabývám, jsou již ovlivněny i prostředím školním a kolektivem kamarádů, ale stále je pro ně prvotní rodina.

Myslím si tedy, že to, jak žák na prvním stupni prospívá, může být velmi zapříčiněno právě prostředím v rodině, kde žije.

V teoretické části jsem se zabývala samotnou rodinou, jejími funkcemi a styly rodinné výchovy. Zmínila jsem také celkovou charakteristiku dětí mladšího školního věku a vlivy, které mohou ovlivňovat žákův prospěch jak v rodinném prostředí, tak ve škole. V závěru teoretické části jsou i některé problémy dnešních rodin, které také mohou být silným ovlivňujícím faktorem.

V praktické části diplomové práce jsem formou dotazníků zjišťovala, jaké jsou podmínky a prostředí v rodině dětí na 1. stupni základních škol. Dotazník byl určen pro rodiče dětí na prvním stupni, kteří vyplňovali anonymně údaje o své rodině a svém dítěti. Nejdůležitějším faktem z dotazníků byl prospěch oněch žáků, který je ovlivňován vlivem celého rodinného prostředí.

2 Rodina

Rodina je jednou ze základních jednotek lidské společnosti. Má poskytovat útočiště všem jejím členům, pomáhat si navzájem a utvářet tak pro všechny životní jistotu. Častá bývá rodina vlastní, do které patří matka otec a děti, ale může být i rodina nevlastní, ve které rodiče nebo děti nejsou geneticky příbuzní.

„Rodina je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.“ (Průcha, Waltrová, Mareš 2001)

Rodinu můžeme definovat i z jiných pohledů. *„Z pohledu biologického je rodina způsob, jímž lidstvo zajišťuje svoji reprodukci a setrvání mezi živočišnými druhy.“* (Hintnaus 1998, 1). Můžeme na ni nahlížet i jako na společenský útvar, kdy rodina má povinnost materiálně zabezpečit všechny členy a zajistit jejich budoucí existenci. Další, jiný pohled je sociálně psychologický. Rodina zajišťuje cit, psychické a sociální potřeby, mají v ní přetrvávat emoční vztahy a komunikace mezi členy. *„V rodině se nejen ustavují první vazby dítěte, ale tam se také učíme mnohým z našich vnějších sociálních rolí.“* (Fontana 1997, 36)

2.1 Historie rodiny

Pro to, abychom pochopili, jak dnešní rodina funguje, jaké jsou změny a proč tomu tak je, měli bychom znát její historii, která je nejen poučná ale také velmi zajímavá.

„Manželství a rodina jako společenské instituce jsou produktem historického vývoje a vznikají teprve na takovém jeho stupni, kdy společenskovýrobní vztahy jejich vytvoření a dalších vývoj nejen umožnily, ale přímo předpokládaly.“ (Klabouch 1962, 9)

„Rodina je kulturně a historicky relativním, proměnným útvar. Setkáváme se s množstvím typů rodinných struktur s různorodými konfiguracemi demografických jevů v rodinách v různých dobách a v různých společnostech.“ (Horský, Seligová 1997, 5)

„Podle různých historických podmínek mění se i funkce manželství a rodiny. Reprodukce lidských individuů – podmínka udržení lidského rodu – je ovšem jejich funkcí nejstarší, ale naprosto ne jedinou.“ (Klabouch 1962, 9)

Rodina, jak ji dnes známe, musela projít dlouhým společenským vývojem. Nebylo běžné, aby spolu žili jen pokrevní příbuzní, ani postavení obou pohlaví v rodině nebylo tak vyvážené. Celý vývoj trval od pravěku až po současnost a musel projít mnoha proměnami. I dnes se stále rodina, její funkce a uspořádání vyvíjí. (Klabouch 1962)

2.1.1 Pravěk

První známou formou společného soužití byly hordy, ve kterých pravděpodobně žil už člověk neandrtálský. Byla to prvotní stáda, poněkud odlišná od zvířecích smeček. (Klabouch 1962)

„Prvotní hordy představovaly stejnorodý kolektiv, semknutý neúprosnou nutností boje o život a nebyly dále diferencovány.“ (Klabouch 1962, 11)

Hlavní funkcí tohoto typu „rodiny“ bylo rozmnožování. Ovšem v této době panovala promiskuita, výjimkou nebyl poměr mezi matkou a synem, sestrou a bratrem apod. Skupiny byly totiž hlavně tvořeny pokrevními příbuznými. (Klabouch 1962)

„Koncem první části starší doby kamenné člověk neandrtálský mizí a vystřídá ho úplně vyvinutý člověk téhož druhu, jako jsme my, homo sapiens.“ (Klabouch 1962, 12)

Tito lidé již tvořili dokonalejší společnost – rody – kdy si všichni členové skupiny byly příbuzní a sexuální styk byl omezen pouze na určitou skupinu lidí. (Klabouch 1962)

„Vzniká tím uvnitř rodu první forma manželství, tzv. manželství skupinové, které je manželskou formou příznačnou pro rodovou společnost po celou dobu jejího trvání.“ (Klabouch 1962, 12)

Rod byl založen pouze na ženské linii, většinu otců nebylo možno identifikovat a rod vychovával všechny děti společně. Takovému rodu se říkalo matriarchát. „Manželé“ spolu nebydleli, každý měl svůj rod, šlo jen o rozmnožování. O něco později

se začali muži začleňovat do rodu ženy, se kterou plodili potomstvo, ovšem o svojí vlastní obživu se museli starat sami, majetek se nedělil. (Klabouch 1962)

Život lidí v pravěku je velice dobře popisován v knize E.Štorcha – Lovci mamutů. Rodina jako taková nemá žádnou váhu a úmrtí člověka kmen přehlíží. Manžel zemřelé pak odchází do jiného kmene.

„V tom lovcu bodli zubra oštěpem a vzpínající býk převálil se na nešťastnou Kopčemovu matku. Zamáčkl ji pod sebe do bahna.“ ... „Smrt Kopčemovi matky příliš na tlupu nezapůsobila. V loveckém životě jinak už není. Nikdo neví z rána, bude-li večer ještě živ. Ve stálém zápasu o potravu zvítězí někdy člověk, jindy zase zvíře – a tak tomu bylo a bude.“ (Štorch 1997, 18 a 19)

Postavení mužů i žen bylo vyrovnané, někdy i ženská populace převyšovala muže – důvodem byly rody podle ženského pokolení. *„K tomu, aby byly ženy ve společnosti zatlačovány do pozadí nebylo ekonomických předpokladů. Řadu důležitých prací, např. rybolov, vykonávala obě pohlaví společně.“* (Klabouch 1962, 17)

V době, kdy se začínaly vytvářet první pracovní nástroje, jako byl například pluh, začali své postavení získávat muži, protože měli větší sílu, mohly déle pracovat. Práce se tedy rozděluje na tu, co vykonávají muži a tu, co je určena pro ženy. Muži získávali většinu majetku a ženy se soustřeďovaly na údržbu domácnosti a na výchovu dětí. Jelikož bylo již prokazatelné otcovství, všechnen majetek, který muž získal, mohl dál předávat na své děti, zejména syny. (Klabouch 1962)

„Změna nastala v tom, že nyní muž nechodil žít k ženě do jejího rodu, ale odváděl si ji naopak do rodu svého.“ (Klabouch 1962, 18)

Když muži začali být nadřazeni, začali mít i větší nároky na svoji ženu a někdy chtěli vlastnit i několik žen a tím vzniklo mnohoženství. Čím větší majetek muž vlastnil, tím více žen mohl mít. Ženy se stávaly pro muže majetkem, byly na nich závislé, jelikož se nemohly samy uživit.

V této době vznikaly společenské třídy, stát a právo rodiny, do rodin jsou zařazeni i otroci. Hlavním typem rodiny je rodina monogamní. (Klabouch 1962)

„Monogamie nebyla výplodem individuální pohlavní lásky, ani nevstupuje do dějin jako smíření muže s ženou, tím méně jako nejvyšší forma manželství. Zůstala totiž monogamií jen pro ženy.“ (Klabouch 1962, 21)

Jejím účelem bylo hlavně rozmnožování. V některých částech světa se monogamie udržuje stále. (Klabouch 1962)

2.1.2 Řecko

V 8. a 7. století př. n. l. ve starém Řecku byli od sebe muži a ženy oddělováni při jídle, dodržovala se přísná pravidla a hlavní roli v rodině měl muž. Muži mohli mít otrokyně pro svojí vlastní potřebu – říkalo se jim konkubíny. O svou vyvolenou ženu museli ovšem zápasit a který nápadník se nejvíce líbil otci té ženy, ten si jo mohl odvést. (Matoušek 1993)

„Svatba i narození prvního dítěte byly provázeny rituály, které měly neutralizovat nepříznivé síly. Věřilo se totiž, že na každé první věci a bytosti lpí kletba zrušitelná obětí. Proto se obětovala první díla, někdy prvorozeni; posvátná prostituce řešila obavu z prvního sexuálního styku.“ (Matoušek 1993,16)

Pokud se narodilo dítě, které nebylo zdravé nebo bylo znetvořené, otec měl právo ho zavrhnout. Když bylo dětí více než mohl být počet v rodině odkládaly se, stejně jako dříve narozené a nemocné děti na veřejné prostory, kde je mohl někdo vidět, najít a vzít za vlastní pokud s tím souhlasil manžel. To hlavně dělaly ženy, které nemohly otěhotnět, aby se s nimi manžel nemusel rozvádět. Hlavním úkolem v Řecku bylo tedy udržet rod jakýmkoliv způsobem a hlavně plodit syny. (Matoušek 1993)

2.1.3 Rodina v Římě

„Rodinu ve svých ranných dějinách si Římané cenili natolik, že když sestavovali kolem roku 450 př.n.l. svůj první právní kodex, tzv. Dvanáct desek, prohlásili v něm, že rodina je základní jednotkou společnosti.“ (Matoušek 1993, 17)

V této společnosti se začalo měnit postavení žen. Ženy, které se potřebovaly nějak uživit a neměly žádný majetek, mohly pracovat jako švadleny, písařky atd., někdy dokonce i jako lékařky. Byly upravovány zákony o rodině, které bohužel nebyly moc úspěšné a vše zůstávalo většinou tak, jak to bylo i před úpravami. (Matoušek 1993)

2.1.4 Středověk

„Slovanská rodina byla patriarchální. V době pohanské mohli mít význační mužové více žen.“ (Matoušek 1993, 19)

Proti mnohoženství se snažilo bojovat křesťanství, ale zpočátku neúspěšně. Rodina se měla přiblížit bohu a žít podle jeho pravidel. Hlavní funkcí křesťanské rodiny bylo opět udržení rodu a výchova dětí.

Rodina v době středověku žila většinou na venkově a vlastnila určitý majetek v podobě pozemků. Ale i díky tomu, že se živila převážně zemědělstvím, byl věk lidí i jejich počet velmi nízký. Když byla úroda malá nebo nepříznivé vlivy počasí neumožňovaly růst zemědělských plodin, lidé umírali hladu nebo na různé nemoci z důvodů oslabení organismu. Malé děti umíraly nejčastěji. Pořád se také provádělo odkládání dětí po celou dobu středověku. Poprvé se otevřely i nalezince, kam se tyto děti umísťovaly, ovšem moc jich nepřežívalo.

Rodiny byly převážně 3. generační a patřili do nich i tovaryši a učedníci, kteří ovšem nebyli v žádném ohledu příbuzní s rodinou. Dítě ve středověké rodině muselo pracovat již od svých osmi let. Rodiče své děti posílali do učení i mimo domov, kde se staly součástí další jiné rodiny.

Postavení muže bylo hlavní, žena byla vždy podřízena. Celá rodina byla velmi vázaná na svůj majetek hospodářství, své domy, které se stále dědily. (Matoušek 1993)

„Rodina je nejen společenskou jednotkou, je i jednotkou výrobní a institucí výchovnou.“ (Matoušek 1993, 21)

2.1.5 Novověk

Na začátku novověku se objevily protesty proti tomu, jak rodina funguje, proti odkládání dětí do nalezinců a postavení ženy ve společnosti. Začínal vznikat feminismus a ženy získávali nové pracovní pozice a při sňatku se počítalo i se souhlasem ženy. (Matoušek 1993)

„Patriarchální rodina se od tohoto momentu začíná rozpadat.“ (Matoušek 1993, 22)

Feministická hnutí pomohla ženám získat lepší postavení ve společnosti a práci. Bohužel ani v dnešní době zatím nedošlo k úplnému zrovnoprávnění. Vznikaly nové továrny a tak se začali obyvatelé (zaměstnanci) stěhovat do blízkosti továren a začala se vytvářet velká města. Byla zavedena školní docházka, a proto děti nebyly stále doma a nemusely tolik pracovat. Finanční zabezpečení rodiny tedy už neobstarával jen muž, ale díky práci pro ženy se o tuto povinnost mohli dělit oba manželé. (Matoušek 1993)

„Nejcennějším statkem, který dnes rodina předává, už není majetek, ale vzdělání.“ (Matoušek 1993, 23 a 24)

2.2 Struktura rodiny

Rodina se může podle počtu osob v okolí rozlišovat na rodinu užší a na rodinu širší. Do užší rodiny se zahrnují pouze rodiče a děti, do širší i lidé z dalšího pokolení (prarodiče, bratrance, strýci...). (Fontana 1997)

Rodina je systém, do kterého patří jak samotní lidé z užší rodiny, tak i ostatní, kteří jsou s rodinou v jakýchkoliv vzájemných vztazích. Jednotlivce v rodině ovlivňuje celý tento systém, od vlastních příbuzných až po sousedy. (Matějček 1992)

„Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem chráněného soukromí.“ (Matoušek 1993, 71)

Důležitou součástí rodiny je i počet narozených dětí, kteří v rodině spolu žijí. Velká rodina má jiná pravidla než rodina s jedním dítětem. Z výzkumů je prokázáno, že děti z větších rodin mají horší výsledky ve škole, jelikož na ně nemají rodiče tolik času jako v menších rodinách. (Fontana 1997)

2.3 Úkol rodiny

Hlavním úkolem rodiny je udržení lidstva. To neznamená, že je to jediný úkol. Pro rodinu je též důležité zajistit pocit jistoty a bezpečí a to nejen pro děti, ale pro všechny členy rodiny. Rodiče i ostatní členové rodiny by si měli být navzájem oporou a vytvářet společný domov. „*Na druhé straně je rodina zdrojem stresu.*“ (Matoušek 1993, 11) Rodiče by si na své děti a na sebe vzájemně měli vždy udělat čas, nepřenášet své indispozice a neúspěchy na ostatní členy rodiny. Úkol rodiny lze dobře plnit, pokud se rodiče dokážou podřídit potřebám svých dětí, ale i ostatním dospělým členům v rodině. (Matoušek 1993)

2.4 Funkce rodiny

Nejdůležitější funkcí rodiny od dávných dob je funkce biologická, rozmnožováním zachovat existenci druhu. (Hintnaus 1998)

„*Způsob plnění tohoto úkolu je v přírodě velice pestrý. U vyšších organismů se vyvinulo rozmnožování pohlavní s následnou péčí o narozené potomstvo.*“ (Hintnaus 1998, 1)

Člověk se takto chová vědomě, na rozdíl od zvířat, která toto chování mají jako vrozený instinkt.

Významnou funkcí rodiny je též uspokojování psychických potřeb, které úzce souvisejí s přivedením nového člověka na svět. (Hintnaus 1998)

„*Zplozenému jedinci je nutné poskytovat ochranu, zajišťovat jeho vývojové potřeby, rozvíjet jeho schopnosti a naučit jej chování odpovídajícímu druhovému fenotypu.*“ (Hintnaus 1998, 1)

V publikacích se objevuje i přímý výčet funkcí, které by měla splňovat dnešní rodina.

Deset základních funkcí rodiny

- 1) Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dětí v raných stádiích jeho života. To znamená uspokojování biologických potřeb (jídlo, pití), pocit jistoty a bezpečí, lásky, vytváření podnětlivého prostředí pro děti.
- 2) Rodina uspokojuje potřebu organické přináležitosti dítěte, to potřebuje mít vědomí, že má „svého člověka“, matku, otce, někoho, komu může bezmezně důvěřovat. Potřebuje mít pocit svého domova, zázemí.
- 3) Rodina dítěti přináší prostor pro seberealizaci, aktivní projev a součinnost s druhými, uvědomuje si samo sebe, umí to sám, „já jsem“.
- 4) Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení, jak se chovat k určitým věcem v domácnosti. Díky rodině by mělo dítě poznat hodnotu věcí nakupováním, vědět co znamená slovo vlastnit a půjčovat, umět se dělit.
- 5) Rodina určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky, tomu napomáhají vzory ať už v užší rodině, tak i v širším okolí.
- 6) Rodina dává dítěti bezprostřední vzory a příklady, dítě se učí hlavně napodobováním svých nejbližších, vidí osobnost a chce být také osobností.
- 7) Rodina v dítěti upevňuje pocit zodpovědnosti, ohleduplnosti a úctě, takto mezi sebou jedná ať už v herních nebo pracovních činnostech.
- 8) Rodina otevírá dítěti možnost mezigeneračních vztahů, dítě lépe chápe různý věk, různé osoby, různé postavení.
- 9) Rodina navozuje prostřednictvím rodičů prarodičů sourozenců a širší rodiny představu o světě, dítě dostává informace, (např. o povoláních, problémech, povinnostech). Rodina je jeho útočištěm před tímto světem.
- 10) Rodina je prostředím pro dítě i dospělého, kde může očekávat radu, pomoc, může se svěřit se svým trápením, a společně vše vyřešit. (Helus 2007)

Tyto a ještě další funkce by měla správně fungující rodina mít, bohužel to tak není vždy, objevují se krátkodobé i dlouhotrvající problémy, a proto se dají rodiny rozdělit také z hlediska funkčnosti.

- Rodina stabilizovaně funkční je rodina, která svým dětem zajišťuje všechny socializační podmínky.
- Funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy jsou ty, kterých je většina. Problémy se snaží řešit sami, přivádějí problém do rodiny jako

řešitelnou věc. To pomáhá rodině se více zocelit pro budoucnost. Psychické ani citové strádání se v tomto typu neobjevuje.

- Rodiny problémové. Tento typ má problémy s plněním funkcí rodiny, členové jsou v krizi. Řešení, které najdou, bývá většinou jen dočasné a skoro vždy tyto problémy končí rozchodem.
- Rodiny dysfunkční jsou dlouhodobě narušeny a děti v nich ohroženy. Do těchto typů rodin již zasahují některé instituce, rodina se jejich radami ale moc často neřídí.
- Rodiny afunkční své dítě vážně ohrožují. Členové rodiny jsou jedinci s patologickými projevy a tato rodina nefunguje tak jak by měla. Děti jsou odebírány soudem a umisťovány do náhradní péče příbuzných nebo do dětských domovů. (Helus 2007)

2.5 Styly rodinné výchovy

Každá rodina naší společnosti funguje zcela jinak. Podle toho, jak se v rodině lidé chovají, jaké složení rodina má a jaké osobnosti rodinu tvoří, se dá určit výchovný styl. Každá rodina si postupem času vytvoří svůj, podle toho jak jim vyhovuje a jaké nároky všichni členové rodiny na sebe mají.

Na výchovný styl v rodině mají vliv některé faktory. Uvádí faktor osobnostní, kam spadá temperament, hodnotová orientace, vzdělání, psychika a podobně, faktor sociální a faktor zdravotní. (Hintnaus 1998)

Rodinná výchova je ovlivňována osobností všech členů rodiny i prostředím, ve kterém rodina žije. (Matějček 1992)

Rodina může být nedostatečně podnětným prostředím pro dítě, může být ochuzena nebo narušena nesprávnými výchovnými styly. Tato ochuzená nebo nesprávná výchova nevhodně připravuje dítě na školní život a nedovolí mu tím rozvíjet své rozumové schopnosti. (Smrčka 1970)

Výchovné styly

Výchova rozmazlující

Rodiče lpí na dítěti, nekladou na ně žádné nároky, snaží se co nejvíce oddálit jejich odchod z domova, nechtějí si připustit, že dítě již není malé a musí se samo rozhodovat. Rodiče se dítěti podřizují, posluhují mu, nejsou pro něj autoritou. Děti své rodiče začínají ovládat a chovají se hystericky.

Výchova úzkostná

Rodiče se o své dítě nezdravě bojí, nic mu nedovolí, aby se nezranilo. Dítě je pasivní, nesnaží se, chybí mu sebevědomí anebo se bouří a snaží se uspokojit své potřeby jiným způsobem.

Výchova s přepjatou snahou po dokonalosti

Rodiče chtějí, aby jejich dítě umělo vše, ve všem bylo nejlepší bez ohledu na jeho schopnosti. Svě dítě do něčeho stále nutí a tím dítě přetěžují a traumatizují. Za nesplnění úkolu je dítě téměř vždy trestáno.

Výchova protekční

Rodiče se snaží, aby dítě dosáhlo dobrých výsledků (vysvědčení) tím, že za něj dělají úkoly, snaží se, aby dítě procházelo bez jakýchkoliv potíží, usnadňují mu tuto cestu, kde se dá. Dítě může mít nedostatky ve svých vědomostech, chybí mu zkušenosti z reálného života, protože nikdy nic nedělalo samo.

Výchova zavrhuje

Rodiče dítě zavrhuje, nejeví o něj velký zájem, když dítě nesplňuje jejich představy. Tato výchova může být vědomá nebo i skrytá. Často se objevuje u nechtěných dětí nebo při špatné situaci rodičů. (Smrčka 1970)

Nevhodné výchovné styly mohou působit v každé rodině jinak, co u jedné ubližuje, to může být u druhé zcela účinné. Některé nevhodné rodinné styly můžeme nazývat extrémními. (Hintnaus 1998)

Výchova bez lásky

Rodiče mohou takto „vychovávat“ dítě, které nebylo chtěné nebo zdravotně postižené, mohou to být i starší sourozenci, kteří jsou odstrčeni tím mladším. Děti se snaží, aby si jich rodiče všimli i tím, že zlobí a rodiče je za toto chování trestají. Pro dítě je ale i trest odměnou, jelikož se mu od rodiny ničeho jiného nedostává.

Výchova omezující

Rodiče svému dítěti projevují nedůvěru a nejistotu. Bojí se, aby něco nerozbil nebo se mu něco nestalo a tím ho omezují v jeho vývoji. Toto dítě nemá žádnou sebedůvěru a je mu znemožněna samostatnost a rozhodování. Vytváří se u nich syndrom naučené bezmocnosti.

Výchova založená na kázni a poslušnosti

Rodič je zde velkou autoritou a vyžaduje od svého dítěte poslušnost a kázeň. Svému dítěti někteří rodiče berou i svobodu, a tím se dítě ještě více bouří. *„Chybná je kázeň založená na strachu, rovněž i kázeň opřená o závislost a nesamostatnost.“* (Hintnaus 1998, 52)

Výchova s nesrozumitelnými požadavky

Děti dostávají úkoly a požadavky, které jsou nepřesné, nesrozumitelné a pokaždé jsou jinak oceňovány. Rodiče své děti za některé chování chválí, ale podruhé ho za to samé potrestají. Rodič, který je náladový se chce se svým dítětem mazlit, a jindy ho od sebe odhání. Děti se nevyznají v tom, co je dobře a co špatně, snižuje se autorita rodičů a narušuje se mravní vývoj dítěte.

Výchova ctižádostivá (ambiciózní)

Rodiče se snaží o to, aby jejich dítě bylo nejlepší, porovnávají své děti s dětmi jiných a snaží se ho vést tím směrem, který sami nedosáhli. Velmi časté je to u sportovců, hudebníků apod., kdy rodiče chtějí, aby jejich dítě dosahovalo co nejlepších výsledků jak ve škole tak i mimo ni. Tím mu vlastně berou dětství a vybudují v něm nezdravou soutěživost a neschopnost smířit se s prohrou. U některých dětí může docházet i k agresivitě.

Výchova ponižující

Tato výchova je opačná než předchozí ctižádostivá. Rodiče svým dětem stále připomínají to, jak k ničemu nejsou, nic jim nejde a ukazují na všechny jejich nedostatky. Myslí si, že tím dítě své chyby odstraní, ale opak je pravdou. Děti se vymlouvají na to, že jsou nešikovné, hloupé a nedělají vůbec nic. Při tomto způsobu se objevují velmi často poruchy chování. V Americe je ponižující výchovný styl považován za psychické týrání dítěte. (Hintnaus 1998)

Některé problémové výchovné styly, se mohou řadit mezi ty, které vytvořila stále se vyvíjející společnost, a proto jsou jen v novějších publikacích.

Patří sem například **nezralá rodina**. Rodiče přivedou na svět dítě příliš brzy, jsou sami ještě dětmi a neumějí se s touto situací dobře vyrovnat. Mají problémy z hlediska zkušeností, potřebují pomoci, ale jsou ve stádiu, kdy se chtějí osamostatnit od rodičů. Tím vznikají konflikty mezi oběma stranami a i mezi rodiči navzájem. Problémy mají také po stránce ekonomické a sociální. Většina rodičů časem vyzraje, ale svému dítěti ze začátku vůbec nepřizpůsobí to, co by měli a je narušen jeho vývoj.

Dalším ze stylů je **rodina přetížená**. Tato rodina vypadá jako funkční, o dítě se stará, má o ně zájem, objevují se v ní běžné problémy. Ovšem někteří rodiče mohou být vystaveni většímu problému, který „neustojí“ a je pro ně nezvládnutelný. Tyto problémy mohou být jak ekonomické, tak sociální, někdy i zdravotní. Popřípadě další narození dítěte, konflikty v rodině, v zaměstnání. Každý rodič je jiná osobnost a tyto problémy zvládá a řeší po svém. Ti, kteří již problém nezvládnou jej přináší do rodiny a tím ji přetíží.

Odkládající rodina je ta rodina, která své dítě stále někomu „půjčuje“, a to nejen prarodičům, ale kdykoliv se naskytne příležitost i jiným příbuzným nebo známým. Mají-li možnost, odkládají dítě do kolektivních výchovných zařízení. Dítěti chybí zázemí, má narušené základní city k rodičům, nevytvářejí se u něho správné sociální návyky, co je správné a co ne, to je způsobeno častým střídáním lidí v okolí a tím i výchovných stylů. (Helus 2007)

Jako poslední výchovný styl je v knize označena **disociovaná rodina**.

„Pro tento typ je charakteristické, že jsou vážně narušeny (disociovány) důležité vztahy, jejichž rozvinutost a spolehlivost je nezbytným předpokladem psychologické funkčnosti rodinného prostředí.“ (Helus 2007, 160)

Narušeny mohou být vztahy vnější nebo vztahy vnitřní, někdy oboje. Vnější vztahy mohou být narušeny samotnou izolovaností rodiny, kdy se rodina uzavírá před okolním světem a tím zabraňuje svým dětem se s ním seznámit a žít v něm. Může se objevit i konfliktovost, rodina má proti okolnímu světu názor, že jim všichni ubližují, závidí jim, pomlouvají je. Tím „znepřátelí“ okolní svět i svým dětem.

Ve vnitřních vztazích se izolují jedni členové rodiny od druhých. Pro děti to znamená velké citové strádání. Rodina se projevuje spíše formálně, chybí projevy citů. Dalším problémem je konfliktnost uvnitř rodiny. Děti mají největší strach z rozpadu rodiny a jiných negativních jevů jako může být alkoholismus a nevěra rodičů. (Helus 2007)

3 Vývojové období mladšího školního věku

Marie Vágnerová rozlišuje školní věk na různé etapy podle věku dítěte a jeho charakteristiky. Tyto etapy jsou:

- 1) Raný školní věk trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6-7 let do 8 až 9 let. Je charakteristický změnou životní situace a různými vývojovými změnami, které se projevují především ve vztahu ke škole.
- 2) Střední školní věk trvá od 8-9 let do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na druhý stupeň základní školy a začíná dospívat. V průběhu této fáze dochází k mnoha změnám, které jsou podmíněny nejen sociálně, ale i biologicky. Lze je považovat za přípravu na dobu dospívání.
- 3) Starší školní věk navazuje na období středního školního věku a trvá do ukončení základní školy, to znamená přibližně do 15ti let. Toto období je označováno jako pubescence. (Vágnerová 2000)

Na první stupeň základní školy tedy patří dítě raného školního věku a středního školního věku, tedy od 6ti do 12ti let.

3.1 Charakteristika dítěte

Dítě mladšího školního věku prochází velkým množstvím změn. Nejpodstatnější z nich je příchod do nového prostředí, do školy. Dítě se stává samostatnějším, má úkoly, které musí plnit. Nejsložitější úkol je naučit se číst a skládat písmena do slov a slova do vět. Je to úplně nový úkon pro dítě. (Allen, Marotz 2002)

Je velmi zvědavé, zajímá se o svět kolem sebe a o jeho pravou podobu. Snaží se zachytit vše co nejvíce realisticky a to se projevuje v jeho řeči, nebo i v kresebném projevu. (Langmeier, Krejčířová 1998)

3.2 Somatický a motorický vývoj

Pohybové schopnosti a jejich vývoj je závislý na samotném tělesném vývoji dítěte, který ve školním věku bývá postupný, s mírným zrychlením na začátku a na konci jeho období. (Langmeier, Krejčířová 1998)

Roční přírůstek dítěte je přibližně 6 cm. Dívky v 10 nebo 11 letech začínají být vyšší ale i těžší než chlapci. Všechny tělesné orgány zlepšují svojí funkci a to přispívá k zdravému vývoji jedince. (Kouba 1995)

Motorika jemná i hrubá se výrazně zlepšuje, díky častějšímu používání drobnějších předmětů, a větším zájmem celkově o sportovní aktivitu. (Langmeier, Krejčířová 1998)

„Motorické výkony nezávisí ovšem jen na věku, ale i na vnějších podmínkách: jsou-li vhodně podporovány, vykazují rychlejší a diferencovanější vzestup.“ (Langmeier, Krejčířová 1998, 117)

V období mladšího školního věku se dítě velmi dobře a rychle učí nové pohyby, které jsou již také velmi kvalitní. Čím starší je dítě, tím kvalitnější a rychleji naučené tyto dovednosti jsou. Děti jsou obratné a jejich zájem o sportovní aktivity roste (Kouba 1995)

Tělesný vývoj i pohybové schopnosti jsou pro dítě mladšího školního věku velmi důležité. Vedoucí skupiny bývá ten, který je silný, obratný a jiný, který nemá tyto schopnosti, je vyčleněn z kolektivu. Někdy toto vyčlenění může způsobovat psychické poruchy. (Langmeier, Krejčířová 1998)

3.3 Vývoj poznávacích procesů

Všechny poznávací procesy se s nástupem do školy začínají velkou mírou rozvíjet. Rozvíjí se proto, že dítě mladšího školního věku je aktivně cvičí, ať už doma, nebo ve škole. (Čačka 1997)

3.3.1 Vnímání

Smyslové vnímání se v tomto věku rozvíjí velmi rychle. Děti jsou pozornější, soustředěnější. Začíná fungovat analyticko-syntetické myšlení, kdy dítě již nevidí vše vcelku, ale začíná věci rozebírat na části (k tomu jsou ve školních lavicích písmena, slabiky a slova). Všimá si detailů. „*Vnímání se tak stává více cílevědomým aktem – pozorováním.*“ (Langmeier, Krejčířová 1998, 119)

Nejdříve je nutné u dětí mladšího školního věku jeho pozorování na něco směřovat, klást mu otázky, kterými se dítě naučí všimnout si detailů, ale i celku. (Čačka 1997)

3.3.2 Pozornost

Dítě v mladším školním věku začíná využívat svou pozornost záměrně k procesu učení. Tyto děti ještě nejsou schopny svou pozornost udržet delší dobu, ale čím dítě stárne a postupuje do dalších ročníků, tím je pozornost lepší. Nejdůležitějším faktorem toho jak dítě bude pozorně pracovat je motivace. Pokud je dítě zaujato, u práce vydrží delší dobu, někdy to může být 20 – 30 minut u dětí od sedmi do deseti let. (Čačka 1997)

3.3.3 Paměť a obrazotvornost

„*Paměť je soubor psychických procesů, umožňujících vstípení (zapamatování), uchování, vybavení vjemů, pohybů, zkušeností.*“ (Průcha, Walterová, Mareš 2001, 152)

Z počátku je pro dítě velmi důležitá paměť mechanická, díky které se může učit a poznávat okolní vjemy. V pozdějším věku se pak začne více uplatňovat paměť logická, která umožní dítěti propojování různých poznatků, jejich vztahy, smysl. Tuto mechanickou paměť využívají i učitelé na prvním stupni při učení abecedy, násobilky nebo vyjmenovaných slov. (Čačka 1997)

Představy dětí mladšího školního věku jsou velmi závislé na jejich zkušenosti, ale na rozdíl od mladšího školního věku jsou si schopny děti vybavit více detailů. S rozšiřováním slovní zásoby se začínají rozšiřovat i představy dítěte.

Fantazie, již bývá ochuzena. Dítě v předškolním věku má velmi bujnou fantazii, ta se ale s nástupem do školy mění a děti mladšího školního věku mají fantazii poněkud věcnou. Děti již nejsou tak spontánní jako bývaly v předškolním věku. (Čačka 1997)

3.3.4 Myšlení a řeč

Myšlení je velmi úzce spojeno s řečí. Řeč se v tomto věku rozvíjí nejvíce. Dítě si rozšiřuje slovní zásobu poznáváním světa kolem sebe, skládá složitější věty, dokonce složitá souvětí ke konci období. Vliv na toto má s největší pravděpodobností škola, která žáky učí jak používat gramatická pravidla. (Langmeier, Krejčířová 1998)

Dítě stále chápe jen konkrétní věci, abstraktní jsou mu ještě cizí, pomalu se učí poznávat prvky, které patří k sobě, stejné kategorie. (Langmeier, Krejčířová 1998)

S rostoucím věkem se vyvíjí i myšlení žáka. Začíná být více uvědomělé a děti začínají chápat obecnější pojmy, stále ovšem potřebují mít vše názorné, lépe to pochopí.

V průběhu školních let se začíná u dítěte vyvíjet i logické myšlení, které ještě není zcela správné. Dítě již usuzuje z vlastních zkušeností, ale v některých případech se může mýlit. I v kresbě se díky lepšímu myšlení dá zaznamenat posun. Dítě již chápe prostor, zná velikosti objektů a je schopno je zakreslit. (Čačka 1997)

3.4 Socializace

Dítě se díky skupině, ve které se nachází (školní třída) učí mnoha novým reakcím na určité chování, učí se jak spolupracovat, jak pomáhat. Některé tyto typy chování si dítě nese již z předškolního věku, z předškolní třídy. (Langmeier, Krejčířová 1998)

Děti jsou velmi kamarádké, ale vztahy jsou málo trvalé. Mění se podle aktuální nálady dítěte nebo momentálního zájmu. Málo přátelství z doby mladšího školního věku vydrží až do dospělosti. (Allen, Marotz 2002)

Tyto vztahy se mění podle toho kdo je dítěti momentálně nejbližší, například s kým sedí v lavici nebo s kým bydlí v jedné ulici. Až po desátém roce si děti začínají

své kamarády vybírat podle stejných zájmů a tyto vztahy jsou již trvalejší (Langmeier, Krejčířová 1998)

V mladším školním věku se u dětí začíná velmi rozvíjet „osvojování sociálních rolí, tj. vzorců chování očekávaných od určitého jedince v určité situaci.“ (Langmeier, Krejčířová 1998, 133) Největší problém dělá dětem osvojování pohlavních rolí v dnešní společnosti. Dříve to nedělalo takový problém, ale dnes, když se stírají rozdíly mezi muži a ženami, je tento úkol pro dítě těžší. Žák si v průběhu celé školní docházky osvojuje vícero rolí, již není jen dítě, dcera ale také žák základní školy, která od něj očekává jiné chování, než rodina doma. (Langmeier, Krejčířová 1998)

3.5 Emoční vývoj

„City dětí bývají sice krátké, ale zato značně intenzivní.“ (Čačka, 1997, 89)

Dítě od 7mi let pomalu začíná být koordinátorem své vůle, může jí ovládat, odsunout své potřeby na pozdější dobu, podle podmínek okolí. Je schopno vyjádřit své pocity, ale také již chápe pocity ostatních. (Langmeier, Krejčířová 1998)

S velkým zklidněním projevů citů se u dětí mladšího školního věku můžeme setkat až ve čtvrtém nebo pátém ročníku. Jejich city se ustálí a tím se ustaluje i osobnost dítěte. Další emoční vzplanutí přichází v následujícím období puberty. (Čačka 1997)

Emoce mohou být pozitivní ale také negativní. Mezi pozitivní patří hlavně radost. Negativní emoce jsou ovšem o něco pestřejší a u dětí mohou způsobovat až citové poruchy. Nejvýznamnějšími z nich jsou úzkost, strach, smutek a deprese. (Vágnerová 2001)

„Úzkost vzniká tehdy, má-li jedinec pocit, že by mohly být ohroženy některé osobně významné hodnoty.“ (Vágnerová 2001, 92) Dítě se cítí v nebezpečí, je nejisté. Úzkost vyvolávají velmi často nové, neznáme situace. Dalším citem navazujícím na úzkost je strach, který patří mezi základní vrozené city. Oba dva tyto city vedou k určitému „nastartování“ organismu k obraně před neznámým. U mladších dětí je strach vyvoláván převážně neexistujícími věcmi (pohádkové postavy), ale děti starší

začínají mít strach z věcí reálných. Bojí se například výšek, psů, nebo mohou mít také strach ze školy, ze špatných známek. (Vágnerová 2001)

Smutek a deprese jsou poněkud odlišné. „*Smutek vzniká jako reakce na ztrátu osobně významné hodnoty.*“ (Vágnerová 2001, 97) Děti bývají smutné když se jim rozbije hračku, nebo když nemají úspěch ve škole atd. Tyto city bývají velmi často střídány s pocitem radosti a nestává se, že by dítě bylo smutné delší dobu. Pokud se ovšem takové dítě najde, můžeme mluvit o depresi. Deprese se u dětí mladšího školního věku objevují jen málo, ale pokud se tak stane, bývá to reakce na ztrátu něčeho, co bylo pro dítě velmi důležité. Příčinou může být úmrtí někoho z rodiny nebo rozvod rodičů. (Vágnerová 2001)

3.6 Morální vývoj

Prohlubuje si poznatky o tom co je dobré a co zlé, pamatuje si, za co bylo trestáno a za co chváleno. Vytváří si pomalu hodnotovou orientaci. Chová se podle morálních norem. Z počátku se takto chová za dohledu rodičů (příkazy a zákazy), poznává, co bylo dobře a co ne. V dalším vývoji přibližně kolem 7 roku života, se dítě už umí samo rozhodnout o tom co je správné a co není, ale čeká odezvu okolí, zdali jeho rozhodnutí bylo správné. Má respekt z autority. Teprve až na konci mladšího školního věku má dítě toto chování zažitě a již nečeká žádnou odpověď od dospělého, jestli to bylo správné nebo ne, jelikož už to samo chápe. (Langmeier, Krejčířová 1998)

„*Významným projevem pokroku v rozvoji mravních postojů bývá po vzoru dospělých vytvářený návyk hodnotit nejen skutky, ale především jejich úmysly. K tomu napomáhá i důsledný respekt k právům dětí.*“ (Čačka 1997, 90)

3.7 Sebehodnocení dítěte mladšího školního věku

To co si o sobě člověk sám myslí, je jedním z důležitých ukazatelů jeho osobnosti i jeho sociálního vývoje. Dítě mladšího školního věku přejímá hodnocení od

dospělých nebo vrstevníků, udělá si obrázek o tom jaký je na základě toho, co si o něm myslí ostatní, hlavně rodiče. Děti, ale i dospělý, kteří si nevěří, mohou mít dokonce podle studií psychické obtíže, nebo budou mít velké problémy v navazování sociálních vztahů. Pokud rodič své dítě podceňuje, může se cítit velmi méněcenné. (Langmeier, Krejčířová 1998)

Důležitý je i ideál, vzor, který si děti dávají. Zprvu to bývá někdo blízký, ve vyšším věku jsou to slavné osobnosti. Podle svého vzoru se může dítě také hodnotit, jak zvládá to, co by zvládl jeho vzor. Dítě bývá hodnoceno i podle schopností, pokud mu něco jde, ví o své přednosti a to co mu nejde tolik už mu tak nevádí. Děti, které jsou i ve škole dobří jsou dobře hodnoceny okolím, mají i samy o sobě dobré mínění. U neprospívajících žáků je tomu naopak. Pokud je ovšem žák nadprůměrný a jeho sebehodnocení je až přehnané, stává se vyhnancem vlastní společnosti (skupiny dětí). (Čačka 1997)

4 Působení rodiny na výkony žáků ve škole

4.2 Činitelé působící na školní výkonnost

Rodina má na dítě značný vliv hlavně z hlediska vytváření jeho osobnosti, a tím má i vliv na jeho školní úspěchy i neúspěchy. Znamé jsou tři hlavní činitele, které působí na děti a jejich školní výkonnost.

Jedním z nich je socioekonomický status rodiny. Rodina se řadí do určité sociální vrstvy, ať už podle příjmů nebo nejvyššího dosaženého vzdělání. Podle amerického výzkumu dosahují děti z vyšších vrstev lepších výsledků v matematice a verbálnímu projevu. V naší republice je vzdělání rodičů dosti podstatné na budoucím vzdělání dětí. Čím vzdělanější rodiče, tím větší šanci má jejich dítě na dosažené vzdělání. Děti rodičů, kteří mají například jen základní vzdělání jsou znevýhodněni proti těm druhým.

Dalším činitelem je výchovný styl. Helus uvádí jen tři výchovné styly, skrze které je nejlépe vidět jak mohou působit. Jde o styl autoritářský, povolující a opřený o autoritu. Děti s nejlepšími výsledky bývají právě vychovávány posledním stylem opřeným o autoritu. Má určité zásady, které se musejí dodržovat, tím dítě učí co je správné a co není. Snaží se, aby dítě požadavku porozumělo.

Ostatní dva styly jsou naprostým svým opakem. Styl autoritářský je založen též na kázni, ale tato kázeň je přehnaná, dítě je trestáno za nesplněné úkoly, je přetěžováno. Ve škole má problémy, strach ze špatných známek, bojí se, aby něco neudělalo špatně a tak raději mlčí. Styl povolující je naopak pro dítě volný, může si dělat, co chce. Není ničím omezováno, nejsou na něj přílišné požadavky. „Dítě na to přijde samo“.

Třetím činitelem je vliv struktury rodiny. Dítě ovlivňují všichni lidé z rodiny. Ta by měla být samozřejmostí, ale bohužel tomu tak není vždy. Neúplná rodina je jedním z faktorů, které na dítě působí. Dítěti chybí jeden z rodičů, jedno pohlaví, jedna osobnost. Někdy bývá tato chybějící část kompenzována jinými muži nebo ženami v rodině (strýc, dědeček, babička). Bohužel se často stává, že rodič se snaží dítěti vynahradit druhého rodiče, přehnaně se o něj starají a dost často ho rozmazlují. Často tak činí i noví partneři rodiče, aby se dítěti zavděčili, dají mu to, co ono samo chce.

Nebezpečná může být ovšem také skrytá neúplnost. Rodina má otce i matku ale jeden z nich neplní své rodičovské funkce, dítěti se vyhýbá a to si jeho pozornost vynucuje jiným způsobem (agrese, krádeže atd.)

I sourozenectví má na rozvoj osobnosti značný vliv. Sourozenci si vzájemně pomáhají, mladší sourozenec tíhne k tomu vyrovnat se sourozenci staršímu a tím se seberozvíjí. Navzájem se seznamují se světem kolem nich a navazují nové kontakty.

Důležitý je také počet dětí v rodině. Ekonomická situace a čas rodičů na všechny děti jsou dva základní body v rodině s více dětmi. Těm starším se rodiče věnovali více, měli na ně více času, více prostředků, o mladší děti se spíše starají ti starší, mladší se tak často uzavírají v dětském světě, daleko od reality. (Helus 2007)

4.2 Význam zájmů rodičů o školu

Výkony žáka ve škole jsou také částečně ovlivněny i zájmem rodičů o školu. Pokud rodiče chodí pravidelně na rodičovské schůzky, mohou se s dítětem doma na školu lépe připravovat. Vědí, jakým stylem se učí, co jim jde i co jim nejde a mohou jim tím pak lépe pomoci. Naopak rodiče, kteří do školy nechodí a o prospěch se nezajímají, svému dítěti nijak nepomohou. Někteří do školy nechodí proto, že nechtějí poslouchat negativní reakce na svoje dítě, nebo se stydí. Důležité je to, že právě děti, kterým rodiče do školy nechodí, mají s prospěchem větší problémy. Naopak ti, kteří se chodí do školy informovat velmi často o svém dítěti a s paní učitelkou se radit, mají dítě s velmi dobrým prospěchem. (Fontana 2007)

4.3 Sourozenectví

Pořadí narozených dětí je také jedním ukazatelem určování jejich osobnosti. Význam má i to s jakým věkovým odstupem a jak starým rodičům se sourozenci narodili.

„Sourozenci mají tu velkou výhodu, že celé dětství prožívají trénink různých způsobů vzájemného sociálního chování. Podle pořadí narození se děti naučí přizpůsobovat se jedno druhému, hájit se před sebou, trpět se, dělit se, prohrávat, ale i vzájemně se ctít.“ (Prekopová 2009, 19)

4.3.1 Starší sourozenci aneb prvorození

Prvorození bývají dominantní a svému mladšímu sourozenci jsou příkladem a vzorem často poukazovaným od rodičů. Někdy může být prvorozený s této dominantní pozice sesazen a to právě druhorozeným nebo dalším dítětem (např. nemocným), o které začne mít rodina větší zájem, starší dítě je „odstrčeno“. To si svou pozornost vynucuje špatným chováním, někdy se snaží napodobovat svého mladšího sourozence, aby se o něj rodiče také tak starali.

Starší dítě by mělo být na příchod dalšího dítěte připravováno postupně, maminka by ho měla zapojovat do péče o miminko (podávat věci, povídat mu pohádku), aby dítě mělo své místo jako pomocník, potřebný článek rodiny. (Helus 2007)

Prvorozené dítě má tendenci ochraňovat své mladší sourozence a přebírat funkci rodičů, pokud z jakéhokoliv důvodu nejsou přítomni. (Prekopová 2009)

Některé výzkumy dokazují, že: *„Starší dítě má lepší výsledky v inteligenčních testech, tendence dosáhnout vyššího vzdělání a vyššího uplatnění v zaměstnání než mladší sourozenec.“* (Matějček 1992, 82)

4.3.2 Mladší sourozenci

Nejmladší dítě v rodině je často obkloповáno největší pozorností, je rozmazlováno. Rodiče k němu přistupují delší dobu jako k malému dítěti a to hlavně jeli dítě narozeno s delším časovým odstupem od předchozího. Starší sourozenci na toho nejmladšího žárlí a vyčítají mu chování rodičů vůči němu. V tom případě se v rodině objevuje napjatá atmosféra a jsou narušeny vztahy mezi sourozenci. (Helus 2007)

Mladší sourozenci jsou pod velkým vlivem starších. Někdy se snaží vymanit se z něj a být naprosto jiní, odlišní. Hledají si svoje vlastní postavení v rodině, chtějí být stejně důležité jako jejich starší sourozenci. (Prekopová 2009)

4.3.3 Jedináčci

Většina jedináčků pochází z rodin, ve kterých je nějaký problém. Bývají to rodiny bez otců, děti nechtěné, nebo naopak děti, které jsou „vymodlené“. Jedináčky mají převážně rodiče vyššího věku. Na toto dítě mají rodiče někdy přehnaně vysoké nároky. Dítě je jediné a jen ono může splnit rodičům jejich představy. Vše co rodiče chtějí, má za úkol splnit právě toto dítě. Není žádné jiné, které by mohlo převzít jeho úlohu.

Rodiče jedináčků jsou ovšem také úzkostní, bojí se o své jediné dítě. Nejvíce v oblasti zdravotní, kdy se rodič snaží o přehnanou prevenci, aby jeho dítě nestonalo.

Jedináčkové jsou tím pádem méně samostatní, mají větší strach z okolí, hůře navazují kontakty se svými vrstevníky, pokud jsou převážně jen mezi dospělými, jak to u většiny bývá. (Matějček 1992)

4.3.4 Dvojčata

Dvojčata se rodí převážně s nižší porodní hmotností a také o něco dříve. Tudíž větší množství dvojčat má nějaké poruchy, ať už jde o LMD nebo poruchy nervové soustavy těžšího rázu. Dvojčata jsou na sebe velmi vázaná a jejich vývoj je stejný, dokonce i u dvojvaječných dvojčat, která nemají stejný genetický základ. Působí na ně vnější i vnitřní vlivy velmi podobně, nebo stejně. Větší možnost poškození nervové soustavy je u druhého dvojčete, zejména je-li to chlapec. (Matějček 1992)

Velmi závažnou otázkou u dvojčat je, zdali mají ve školním věku chodit do stejné třídy, nebo dokonce stejné školy. Problémy mohou nastat, pokud děti docházejí do stejné třídy. Každému z dvojčat půjde něco jiného a naučí se od sebe opisovat a spoléhat se jedno na druhé. Učitel má tendenci tyto dvojčata velmi srovnávat. Jestli

bude každé z dvojčat v jiné třídě, začne se každé spoléhat jen samo na sebe, více se osamostatní a nebude tolik srovnáváno.

Dalším problémem může být i odklad školní docházky pro jedno z dvojčat. Lepší je, když do školy půjdou společně, aby se jedno z dětí necítilo odstrčené a neschopné. (Rulíková 2002)

Mezi jakýmkoliv sourozenci vždy panovala a panovat bude sourozenecká rivalita nebo žárlivost. V malé míře je to zdravé a dobré pro posilování sociálních vztahů, děti spolu soupeří, ale zároveň si pomáhají. Největším rizikem toho, že tato rivalita přeroste ve velkou žárlivost, je narození dalšího dítěte, zvláště jedná-li se o druhé dítě v rodině, které „přebírá“ tomu prvnímu místo. Rodiče by měli staršímu sourozenci vysvětlit, oč jde, a zapojit ho do příprav a do péče o narozeného. (Matějček 1992)

4.4 Prarodiče a ostatní členové rodiny

„Bez předků by byl člověk v oceánu času jako ztroskotanec na nepatrném a neobydleném ostrůvku. Skrze své předky jsme spřízněni se staletou minulostí. A jednoho dne se sami staneme předky lidí, kteří se ještě nenarodili, a přesto jsou s námi spřízněni.“ (Hauserová – Schönerová 1996, 13)

Pro děti jsou prarodiče velmi důležití. Svou roli mají již od samého začátku života dítěte, kdy radí svým vlastním dětem jak pečovat o malé dítě. Pokud rodiče nemají tolik času na děti, přijdou na řadu prarodiče, kteří dětem mohou poskytnout to, co jim od rodičů chybí.

Děti se prostřednictvím prarodičů dostávají do minulosti, zjišťují, co bylo, ale také, že něco bude. (Hauserová – Schönerová 1996)

„Pro děti je zajímavé, že prarodiče byli také jednou malí. To, že jsou nyní velcí a v životě toho hodně zvládli, je pro dítě povzbuzením do budoucnosti.“ (Hauserová – Schönerová 1996, 18)

Prarodiče bývají pozorovateli výchovy jejich vnoučat, nejsou tak přísní jako jejich rodiče, na děti nevyvíjejí nátlak.

Jsou ovšem také prarodiče, kteří do výchovy svých vnoučat zasahují, ať už proto, že chtějí dohnat to, co se jim nepodařilo u vlastních dětí anebo vnouče využívají, aby mohli se svými dětmi být více, nebo jim mohli ubližovat (ukazovat jim to, čeho nedosáhli).

Prarodiče jsou nenahraditelní. Svým vnoučatům rozšiřují sociální prostor a také mu zajišťují pocit jistoty a bezpečí jako to dělají jejich vlastní rodiče. (Hauserová – Schönerová 1996)

Na dítě mladšího školního věku působí ovšem nejen prarodiče ale všichni členové rodiny. Nejdůležitějším členem a tím, který nejvíce ovlivňuje dítě, je matka. U chlapců se někdy stává nejdůležitějším členem otec, který je pro ně vzorem. Rodiče mají dětem dávat jistotu a pocit bezpečí. Dítě by proto mělo cítit důvěru k oběma rodičům. (Čačka 1997)

Členy rodiny nejsou jen rodiče a prarodiče, ale také sourozenci, kteří na sebe velmi působí. O tomto působení jsem se již zmínila v předchozí části textu.

4.5 Domácí příprava

Důležitá pro dobrou školní výkonnost je také domácí příprava. Velmi záleží na prostředí, ve kterém dítě pracuje a zdali mu jsou rodiče při práci nápomocni.

4.5.1 Pracovní místo

Při řešení domácích úkolů a přípravě na vyučování je důležité i prostředí domácího pracoviště. Každý žák by měl mít svůj koutek, kde se může na školu v klidu připravovat. Tato místa mají být určitým způsobem vybavena tak, aby žákovi při úkolech nic nechybělo, zároveň mají být klidná a příjemná.

Žák prvního stupně by měl mít své pracovní místo vybavené podobně jako dospělí. Sám si může místo ozdobit vlastními výtvary a tím si zpříjemnit atmosféru při učení.

Pracovní místo má být vybaveno kancelářskými potřebami (sponky, tužky, gumy, zvýrazňovače, pastelky, lepidla...), papíry s linkami i bez nich, a košem na papír.

Důležitým kritériem při řešení výbavy pracovního místa je samotný stůl, židle a osvětlení. Vše musí vyhovovat výšce dítěte, ze židle by mělo dítě dosáhnout nohama na zem. Osvětlením se myslí jak denní světlo, tak i lampička. Stůl by měl být v pokoji na tom místě, kde na něj dopadá největší světlo z oken. Lampička by měla svítit žlutým světlem, a měla by být na té straně, kterou rukou žák nepíše (u leváků vpravo, u praváků vlevo).

Při učení je potřeba i klidná místnost. Žák by měl mít pokoj sám pro sebe, ale pokud není taková možnost, při učení by ho neměl nikdo vyrušovat, sourozenci ani rodiče. Žák by neměl mít zapnutý mobilní telefon, ani rádio, nic co by ho vyrušovalo. Hluk z ulice by měl být omezený. Místnost by měla být vyvětraná a teplota v ní přiměřená. (Weimerová, Brademannová, Hessová 2002)

4.5.2 Doporučení pro rodiče

Zdeněk Matějček ve své publikaci uvádí přímý výčet toho, jak by se mělo při domácích úkolech s dítětem postupovat.

Jednou z hlavních „pouček“ je klid. Rodič by při vypracovávání domácího úkolu měl být klidný a chápat, že dítě není stroj, který všechno ví, ale že se plete. Práce by pro dítě měla být zajímavá, aby u ní vydrželo požadovanou dobu. Pokud je ovšem úkol velmi dlouhý, měl by se střídat s jinými činnostmi, aby si dítě odpočalo. Dobré je, pokud dítě může při práci měnit polohu. Sezení u stolu po celou dobu práce neprospívá ani psychice, ani tělu dítěte. Rodiče by se měli snažit omezit rušivé podněty, aby dítě při práci nerozptylovalo nic co se děje venku, ani uvnitř. Rodičův úkol je dítě povzbuzovat a chválit, kvůli motivaci k další činnosti.

Škola má být jedním ze zájmů rodiče, ovšem když se rodič bude ptát pořád jen na školu, dítě si bude myslet, že je to pro něj nejdůležitější. Z toho vyplývá, že by se rodiče měli zajímat i o volný čas dítěte, o jeho kamarády atd. (Matějček 1996)

5 Možné působení školy na dítě

Na dítě ve škole může působit více faktorů. Může to být učitel, prostředí třídy, nebo hodnocení. Vybrala jsem nejčastější možnosti, které mohou na dítě působit jak pozitivně tak i negativně.

To, jestli žák prospívá výborně nebo je horší, není vždy vinou těchto faktorů, ale podílí se na tomto problému také nižší inteligence, lehká mozková dysfunkce nebo porucha učení. Můžou se objevit i jiné příčiny školního neprospívání a to např. smyslová vada, která není rozpoznána, onemocnění, nebo napětí v rodině v rozvodových nebo porozvodových konfliktech. S těmito problémy musí pracovat všichni zúčastnění, a pomáhat dítěti tento problém pomalu odstraňovat, nebo alespoň zmírnit. (Matějček 1996)

5.1 Vstup dítěte do školy

Přechod dítěte do nového prostředí, jak už do mateřské školy nebo základní školy je pro něj velkou změnou, a každé dítě se s tím vyrovnává jiným způsobem. Některé děti přicházejí do úplně neznámého prostředí mezi neznámé lidi, jiné zase znají alespoň své vrstevníky a tím je pro ně přechod lehčí.

Rodiče by proto měli připravovat dítě na školu také psychicky. Sami rodiče by se měli těšit, až půjde jejich dítě poprvé do školy a školou ho nestrašit. Pak i dítě se bude těšit a první dojem pro něj bude radostný. (Šrámková 2005)

5.2 Odklad školní docházky

Dítě před vstupem do školy musí absolvovat zápis, na kterém by měli pedagogové zjistit, zdali je dítě na školu připraveno. V některých případech tomu tak není a proto rodiče požádají o odklad školní docházky.

Rodiče o tento odklad mohou sami požádat, pokud si myslí, že jejich dítě na školu ještě není zralé. V některých případech je tento odklad dítěti prospěšný, v jiných případech se může stát, že se dítě naučí některé dovednosti, které se má učit v první třídě, a škola ho tak přestane bavit. Učitelé ho budou nutit do něčeho, co už dávno zná, škola se mu bude zdát primitivní a začne k ní mít záporný vztah.

Děti, které jdou do školy naopak brzy, školnímu tempu nemusí stačit a bývají při příchodu ze školy unavené. Učitelé je velmi často srovnávají s dětmi staršími a žádají o vyšetření na dyslexii, nebo dysgrafii.

Proto je velmi důležitá role učitele v první třídě. Někteří pedagogové mohou být více netrpěliví a tím dítě značně stresovat. V první třídě by mělo jít hlavně o to, jak se vyvíjí samotné dítě a nemělo by se s ostatními srovnávat. (Šrámková 2005)

5.3 Hodnocení

Na dítě velmi působí i školní prospěch. Podle toho jaký má zájem o školu, jak zvládá látku, je hodnoceno buď kladně (známky, odměny), nebo také záporně. S rostoucím věkem (třídou) se průměrný prospěch žáků zhoršuje, hlavně z důvodů probírané látky, která se postupem stává složitější. Některé děti mohou být ze začátku pomalejší, ale mohou se srovnat, v jiných případech jsou děti v prvních ročnících výborné, v následujících se podstatně zhoršují.

Hodnocení v České republice má 5 možných stupňů. Jednička je nejlepší, nejhorší je pětka. Na prvním stupni se toto hodnocení výrazně zlepšilo oproti minulým letem, kdy děti dostávaly už i v první třídě hodnocení za 3. Nyní se snaží pedagogové známkami děti nestresovat, neporovnávat je ve skupině, ale porovnávat výsledky samotného žáka. V některých školách se objevuje i slovní hodnocení, které podporuje

většina pedagogů, avšak rodiče a dokonce i děti jsou proti němu. Když paní učitelka napíše v čem se dítě zlepšilo anebo zhoršilo, rodiče si pod tímto stejně chtějí představovat známku. (Šrámková 2005)

5.3.1 Dítě v prvním ročníku

Dítě v prvním ročníku je hodnoceno převážně slovně, hlavně na začátku školní docházky. Je hodnoceno věcnými odměnami, razítky, obrázky. V prvním pololetí se převážně vůbec neznámkuje, hodnocení na vysvědčení je za výsledek práce v hodině. Výsledky, ve kterých se děti v první třídě liší, jsou hlavně z českého jazyka, pak méně v matematice. (Klener 2005)

5.3.2 Druhý ročník

Již se objevuje prospěch horší, převážně dvojky hlavně v českém jazyce a matematice, ostatní předměty a výchovy jsou velmi dobré. Stále se objevují odměny, děti už znají hodnotu známek. (Klener 2005)

5.3.3 Třetí ročník

Český jazyk a matematika se stále stěžují, tudíž se zhoršuje i prospěch slabších žáků. Někteří mají jedničky, jiní trojky. Rozdíly v hodnocení se začínají objevovat i mezi chlapci a děvčaty, kdy se chlapci začínají podstatně zhoršovat (nejsou tak pečlivý, jsou roztěkaní aj.) Mají horší prospěch v pracovních činnostech a výtvarné výchově, mnohdy i v prvouce. (Klener 2005)

5.3.4 Čtvrtý ročník

Ve čtvrtém ročníku už se objevuje větší množství trojek, v některých případech i čtyřky. Děti pomalu přecházejí z pamětného učení do učení systematického s logickým uvažováním, ale některým toto dělá velké problémy i v dalších letech školní docházky na druhém stupni. Chlapci mají výrazně horší prospěch v českém jazyce. V matematice jsou obě pohlaví stále vyrovnaná. (Klener 2005)

5.3.5 Pátý ročník

Prospěch se nadále zhoršuje s přibývajícím látkou, problémy začíná dělat i angličtina, kde se objevují jedničkáři, ale také čtyřkaři. Vlastivěda bývá průměrně horší než přírodověda, jelikož děti mají blíže k přírodě, než k zeměpisu a dějepisu a tudíž je i více baví. Největší rozdíly mezi chlapci a děvčaty jsou ve výtvarné výchově. V ostatních výchovách jsou obě pohlaví na stejné úrovni. (Klener 2005)

5.4 Strach ze školy

Některé děti, a není jich málo, mívají velký strach ze školy. Ať už je to v jakékoliv třídě a z jakýchkoliv důvodů. Děti začínají být častěji nemocné. Tyto nemoci mohou být simulované, ale ve většině případů jde o nemoc opravdovou, vyvolanou psychikou dítěte - neurózu. Děti většinou často zvracejí, bolí je břicho nebo hlava. Některé mohou dostat i zánět průdušek a horečky.

Důvodů těchto stavů může být několik. Jedním z důvodů může být sám učitel, který má špatný přístup k malým dětem a nechápe jejich mentalitu. Dalším případem mohou být známky, které dítě od učitele dostane a učitel si dává zvláště záležet na tom, aby o špatné známce věděla celá třída. Jindy může být stresovým faktorem rodič, který za známky trestá a vyhrožuje.

Někdy může být dítěti zle ze samotného prostředí ve škole, do školy se netěší, nemá tam kamarády (např. když je ve třídě nové). Horší příčinou těchto poruch může být pak samotná šikana ve škole (Šrámková 2005)

„Šikanování je fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci straší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“ (Průcha, Waltrová, Mareš 2001, 238)

Nejčastějšími neurotickými příznaky u dětí mladšího školního věku bývají různé fobie nebo úzkosti. Děti mohou mít zrychlený tep, nebo se jim může hůře dýchat. Tyto reakce bývají velmi přehnané. Děti jsou nejisté, panikaří, jsou závislé na jedné osobě. Mohou se objevit i hysterické reakce, nebo dokonce noční pomočování. Těžšími poruchami může být koktavost, nebo mutismus. Mohou se objevovat i záchvěvy některé části těla, mrkání, škubání, takzvané tiky. V některých případech se neurotické příznaky kombinují. (Čačka 1997)

5.5 Domácí úkoly

Učitelé by si měli být vědomi toho, že úkol slouží jen na procvičování. V některých školách se může stát, že jsou děti úkoly přehlceny a v úkolu se učí novou ještě zcela neprobranou látku. Tomu by měla škola předcházet a snažit se používat úkol tak, jak by měl fungovat. Rodiče by dítě neměli do úkolu nutit, ale dítě si musí uvědomit, že je to jeho povinnost, kterou má každý den po příchodu ze školy. Pracovat by mělo dítě hned na čisto, případné chyby se dají opravit. Pokud budou rodiče vyžadovat psaní úkolů na nečisto, dítě se rychleji unaví a při práci na čisto nepodává tak dobré výsledky. Tím, že si rodiče úkol přečtou, zjišťují, co jejich dítěti dělá problémy a můžou se podle toho, stejně jako učitel, zachovat. Nikdy by neměl úkol vypracovávat dítěti rodič, jak se ovšem také často stává. (Šrámková 2005)

6 Problémy rodinné výchovy v současné době

V dnešní době se v rodinách setkáváme s problémy, které mohou být malé nebo naopak velké a neúnosné. Vybrala jsem některé z těch, o kterých si myslím, že jsou časté a děti v rodinách jimi nejvíce trpí.

6.1 Rozvody

Rozvody jsou jedním z nejčastějších problémů dnešní doby. Mohou být zapříčiněny různorodými důvody a manželé a jejich děti na ně různě reagují. Když rodiče neadekvátně reagují na vzniklou situaci, ubližují všem členům rodiny a nejvíce ubližují právě svým dětem.

„Pocity dětí jsou důležité a měly by být brány v úvahu mnohem více, než bývá obecně zvykem, že názorům dětí bychom měli naslouchat a vážit si jich zejména tehdy, když se jejich rodiče rozcházejí.“ (Smith, 2004, 11)

Každé dítě na rozvod reaguje jiným způsobem. Zdeněk Helus se zmiňuje o různém prožívání této situace v různém vývojovém období dítěte.

Děti do 8mi let si neuvědomují závažnost situace v průběhu, ta na ně dolehne až při oddělení životě. Až když někdo v rodině chybí.

Nejvíce ohroženou skupinou jsou děti od 9 do 12 let, které rozvod hodně prožívají. Jejich zájem o vše znenadání klesne, jsou smutné, vše je rozpláče a zhoršuje se jim prospěch ve škole.

Od 13ti let výše se děti snaží vyřešit situaci racionálně, zasahují do pří rodičů, někteří vzdorují změnou chování „zlobením“.

Jinak se vyrovnávají s rozvodem děti, které jsou přímo zatahovány do hádek, do problémů, než ty kterých se to netýká a rodiče se snaží ušetřit toho alespoň je. Dítě se identifikuje do jednoho z rodičů a zvládá situaci stejně jako on. (Helus 2007)

Více se budu zabývat rozvodem a jeho dopadem na děti mladšího školního věku. Tyto děti jsou velmi závislé na své rodině, proto její rozpad na ně působí více než u

ostatních věkových skupin. Děti často vzdorují situaci tím, že se snaží na sebe upozornovat, jsou agresivní, ale zároveň doma brečí, jsou smutné, mají pocit, že za rozvod rodičů mohou ony samy. Zhoršuje se jim prospěch ve škole, protože se nejsou schopné soustředit na vyučování, přemýšlí o situaci, která se u nich doma děje a stydí se za ni. (Smith 2004)

Podle průzkumů se rozvádí nejvíce ženy ve věku od 20 do 29 let a muži od 30 do 39 let. Ženy většinou poznají nefungující manželství dříve než muži, někteří již v prvních letech manželství. Za nejčastější důvody k rozvodu jsou považovány rozdílné povahy, nevěra partnera a alkoholismus. (Matějček 1992)

6.2 Domácí násilí

„Uhodit zvíře se nazývá krutost. Uhodit dospělého se nazývá agrese. Uhodit dítě se nazývá výchova.“ (Trélaün 2005, 49)

„Násilí je vyhrocením konfliktu a selháním komunikace.“ (Trélaün 2005, 12)

Domácí násilí nemusí být jen tělesné týrání, ale i emoční nebo sexuální. Děti mohou být oběti nebo také jen pozorovatelé. Rodič může své dítě používat i jako zbraň proti druhému. U dětí se mohou projevovat závažné citové poruchy, poruchy chování a opožděný vývoj. (Smith 2004)

Dalšími podobami násilí může být například násilí slovní (křik, slovní ponižování), ekonomické (dítěti jsou odebrány všechny prostředky – oblečení v některých případech i strava), nebo dokonce i kulturní násilí (dítě nemá v rodině žádná práva). (Trélaün 2005)

Někteří psychologové se domnívají, že existuje spojitost mezi násilnickým chováním rodičů a jejich životem v dětství. Pokud byli týráni, sami pak týrají své děti nebo partnera, nebo se stávají dost často obětí dalšího násilníka (př: žena si najde násilnického partnera a myslí si, že je vše v pořádku, protože za to co jí partner dělá si může sama). (Trélaün 2005)

Násilníky se ale častěji stávají lidé z rodin, kde žádné násilí neprobíhalo.

Někteří rodiče úmyslně ubližují jen partnerovi a psychicky ho vydírají tím, že pokud neposlechne, odnese to jejich dítě. Někdy donutí samotné dítě, aby se podílelo na týrání jednoho z rodičů ať už psychické nebo fyzické. (Trélaün 2005)

Domácí násilí úzce souvisí i s pohlavním zneužíváním. Při tomto problému se vždy častěji věří rodičům než dětem, protože rodiče dávají věrohodnější vysvětlení a dítě může mít velmi bujnou fantazii. Hlavním problémem je, že to nechce řešit sama společnost. (Smith 2004)

Děti na domácí násilí mohou reagovat různě. Objevuje se úzkost, děti nemají pocit bezpečí, chybí jim sebedůvěra, mají problémy jak ve škole, tak v sociálním životě – navazování kamarádských vztahů. Děti jsou zmateny, mají toho rodiče, který jim bolest působí i přesto rádi a nechtějí o něho přijít. Bojí se ho, ale chtějí s ním být stále v kontaktu. Někdy se z těchto pocitů v dětech probudí touha po pomstě, věnují jí veškerý svůj čas. (Smith 2004)

6.3 Příliš mladí rodiče

Nejčastěji to bývají lidé (děti) od 15 do 18 let, ale můžeme do této skupiny zařadit i starší jedince, kteří jsou stále v tomto vývojovém stádiu, to znamená pubescence i adolescence. Tito rodiče ještě nejsou připraveni na to být naprosto dospělým jedincem, který se postará o malé bezbranné dítě. Mají potřebu odpoutat se od svých vlastních rodičů, ale zároveň jsou na svých rodičích velmi závislí a potřebují jejich pomoc, aniž si to chtějí přiznat. Většina mladých rodičů nemohla ukončit své vzdělání, tudíž mají horší pracovní uplatnění a jsou ekonomicky závislí na svých vlastních rodičích. Manželství takto uzavíraná většinou brzy končí a většina dětí zplozená v tomto věku rodičů je nechtěná.

Mladí rodiče se o své dítě starají převážně hůře než rodiče vyzrálí, mají problémy s ubytováním, s hygienou. Mladistvé matky se o sebe v době těhotenství také starají jen povrchně, jsou málo informované, neví, co se může stát, jaký dopad to může mít na jejich potomka. Tělo matky na rodičovství ještě není zdaleka připraveno a proto i vývoj plodu je vystaven větším rizikům poškození.

V tomto případě je velmi důležitá funkce prarodičů, kteří mohou do výchovy zasáhnout a pokusit se své mladé potomky přivést k rozumu. V některých závažnějších případech se tohoto dá dosáhnout i právní cestou, kdy vnoučata přejdou na čas do jejich péče.

Když mladí rodiče vyspějí, sami často přiznávají, že udělali chybu a snaží se ji napravit. (Matějček 1992)

6.4 Rodiče ve vyšším věku

Těmito rodiči se většinou stávají lidé, hlavně matky ve věku 35 a více let. U těchto matek je velmi velké riziko poškození plodu, nejen z genetického hlediska (chromozomálního), ale také proto, že jejich těhotenství je mnohem rizikovější. Tělo starší matky je naproti mladé matce již méně odolné. Zde je možnost většího množství poškození centrální nervové soustavy plodu.

Starší rodiče jsou více informováni, stále se snaží, aby bylo vše dokonalé, a jejich výchova bývá někdy i úzkostná. Svě dítě neustále srovnávají s dětmi jiných, nebo s publikacemi o dítěti a každé odchylky si všímají. Snaží se, aby ve všem vynikalo, aby bylo perfektní, dokonalé. Nemoci, bolístky nebo některé odchylky významně zveličují a omezují aktivitu dítěte proto, aby si něco neudělalo.

Někdy jsou tito rodiče staršími proto, že jsou již v několikátém manželství, ve kterém plodí děti a tak vztahy celé rodiny jsou někdy velmi zmatené a komplikované. Spíše ale tyto děti bývají u rodičů, kteří ze zdravotních důvodů mít děti nemohli. (Matějček 1992)

„S přibývajícím věkem ubývá pružnosti našim adaptačním mechanismům. Máme své stereotypy v chování, své nároky, své způsoby odpočinku a rekreace. Hlásí se již úbytek některých schopností. Dítě jako dynamický živel je pak spíše činitelem zatěžujícím a rušivým.“ (Matějček 1992, 94)

7 Praktická část

V praktické části diplomové práce jsem se zabývala působením rodiny na výkony žáků na 1. stupni ZŠ. Do práce jsem zahrnula všechny možné faktory, které by mohly ovlivňovat dítě v rodinném prostředí. Toto prostředí, ve kterém se dítě vyvíjí, na něj působí již od útlého věku a ovlivňuje nejen jeho výsledky ve škole, ale i jeho zájmy, chování, nebo osobnost.

Cíl

Cílem praktické části je zjistit, jakým směrem a jakou mírou ovlivňuje rodinná výchova žákovy výkony ve škole, a jestli je možno považovat rodinnou výchovu za jeden z ukazatelů toho, jak se dítě bude ve škole vyvíjet.

Hypotézy

Před samotným vyhodnocováním dotazníků jsem si stanovila hypotézy, o kterých si myslím, že jsou jedny z největších možných působících činitelů, které ovlivňují školní výkony žáků.

H1: Předpokládám, že chlapci mají horší prospěch než děvčata.

H2: Domnívám se, že na úspěšnost ve škole, bude mít velký vliv vzdělání rodičů.

H3: Myslím si, že pokud prostředí, ve kterém se dítě připravuje na školu, bude mít nějaké nedostatky, projeví se to na školním prospěchu dítěte.

H4: Předpokládám, že rodiče odměňují, ale i trestají děti, podle prospěchu ve škole.

H5: Největší úspěšnost budou mít prvňáci, naopak nejhorší v pátém ročníku ZŠ.

H6: Předpokládám, že funkce rodiny budou ovlivňovat prospěch velkou mírou.

Popis

Výzkum probíhal formou dotazníků na dvou základních školách v okrese Domažlice a byl zaměřen na 1. stupeň základní školy, to je od 1. do 5. třídy. Rodičům bylo rozdáno v přepočtu 200 dotazníků, ze kterých se překvapivě vrátila většina, bohužel použít se dalo jen 130 dotazníků, jelikož ostatní nebyly vyplňovány správně, nebo rodiče na nějakou otázku odmítli odpovídat. V největším zastoupení se mi vrátily dotazníky od rodičů dětí z prvních a druhých tříd, nejmenší počet vyplnění byl ze čtvrtých tříd. Z těchto „použitelných“ dotazníků jsem vybrala právě takové, abych měla v zastoupení ročníků co nejpodobnější počet k vyhodnocování.

Otázky použité v dotazníku jsem se snažila podat tak, aby jim všichni dotázaní rozuměli, a to jsem si vyzkoušela v předvýzkumu na rodičích vysoce vzdělaných i na vzdělaných méně. Bohužel jsem musela použít i otázky, které se dotazují na velmi soukromé detaily, které ani škola nemá znát, ale byla jsem velmi překvapena ochotou rodičů, mi tyto údaje sdělit.

K vyhodnocování dotazníků jsem přistoupila tvorbou určitých rozmezí, dělených zejména na 3 stupně, podle množství bodů, které bylo možno v otázkách získat.

Metoda

K potřebnému získání dat jsem použila dotazník, který jsem si sama vytvořila podle získaných vědomostí z teoretické části diplomové práce.

„Dotazník je výzkumný a diagnostický prostředek ke shromažďování informací prostřednictvím dotazování osob. Podstatou je soubor otázek (výroků) zkonstruovaných podle kritérií vědecké metodologie, předkládaný v písemné formě.“ (Průcha, Waltrová, Mareš 2001, 49)

Respondenty pro můj dotazník byly rodiče žáků na prvním stupni základní školy. Pro tento výzkum bylo využito sto vyplněných dotazníků. Forma, kterou byly dotazníky sestaveny, byla na základě výběru odpovědí, nebo dopisování vlastních (převážně osobních) údajů.

Vlastní vyhodnocení dotazníků

a) Vzdělání rodičů:

Otázka: **Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**

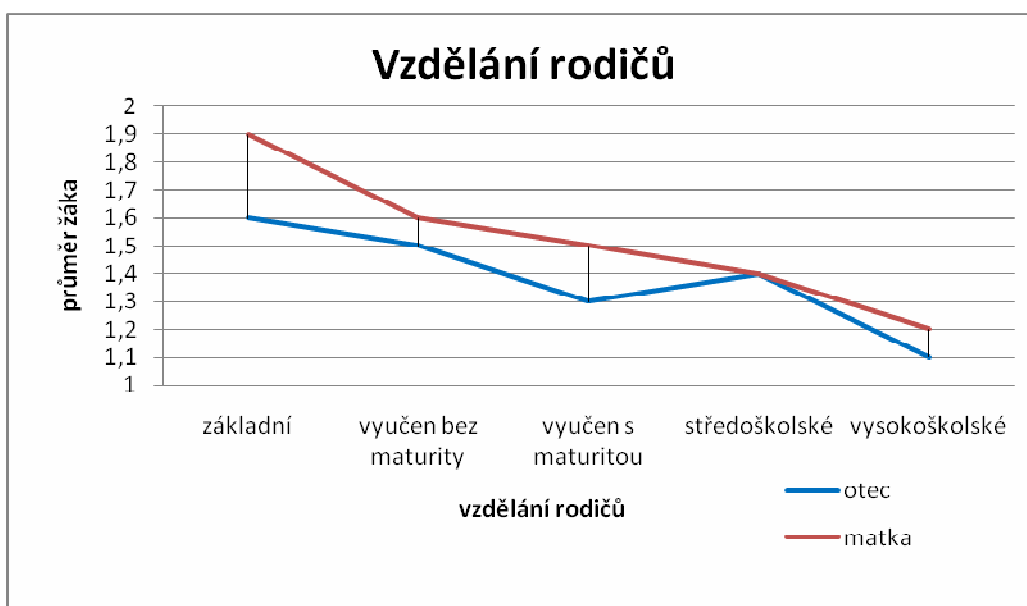
Tab. 1

matka		otec	
vzdělání	průměr dítěte	vzdělání	průměr dítěte
základní	1,9	základní	1,6
Vyučena bez maturity	1,6	vyučen bez maturity	1,5
Vyučena s maturitou	1,5	vyučen s maturitou	1,3
středoškolské	1,4	středoškolské	1,4
vysokoškolské	1,2	vysokoškolské	1,1

Vzdělání rodičů má určitý vliv na výkony žáků ve škole. Ze zkoumaného vzorku se mi tato teorie potvrdila zejména u matek, kdy matky s vyšším vzděláním mají děti s lepší úspěšností. U otců je tomu podobně s mírnou odchylkou.

Z obr. 1 je tento fakt velmi dobře poznat.

Obr. 1

b) Příjem rodiny

Otázka: **Jaké je vaše zaměstnání?**

Podle typu zaměstnání obou rodičů jsem přibližně určila příjem celé rodiny s ohlédnutím na rodinný stav (vdaná x rozvedená). Příjem rodiny jsem si rozdělila na vyšší, průměrný a nižší. Do skupiny nižšího příjmu rodiny jsem zařadila například dělníky, prodavače nebo invalidní důchodce. V průměrném příjmu rodin byli velmi často zastoupení elektrikáři, zdravotní sestry nebo úředníci. Rodiče dětí, které jsem zařadila do vyššího příjmu, byli například psychoterapeuti, vojáci, policisté nebo řidiči mezinárodní kamionové dopravy.

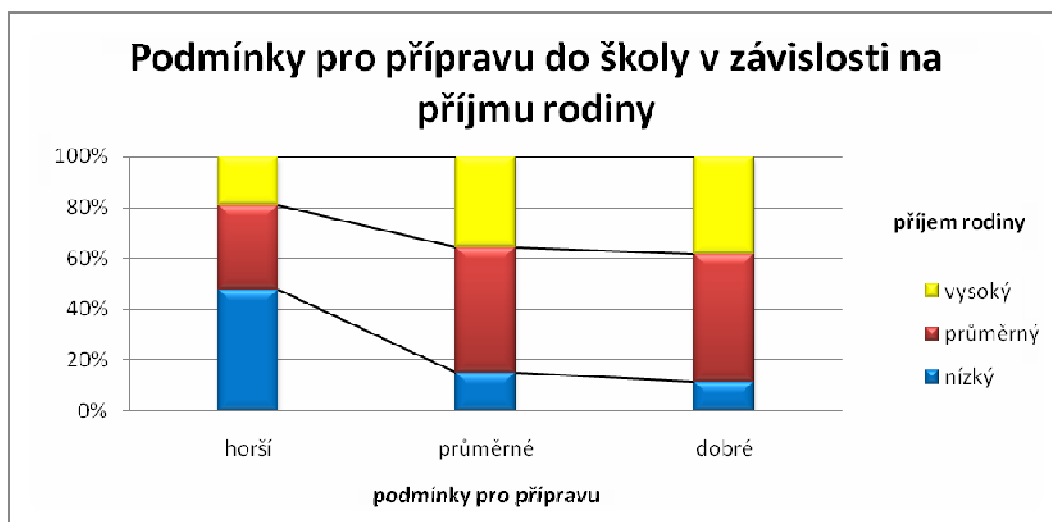
Obr.2

Příjem rodiny má na žáky ze zkoumaného vzorku také určitý vliv. Rodiny s vysokým příjmem mají žáky s lepším prospěchem 1,3, naopak rodiny s příjmem nižším mají děti s prospěchem horším a to 1,8.

Tento příjem, ale neovlivňuje přímo známky dítěte, ale působí na mnohé jiné podmínky, které žákův výkon ovlivňují. Je to hlavně prostředí, jak je vidět v následujícím obr. 3.

Obr.3

Rodiče ze zkoumaného vzorku mohou svým dětem zajistit dobré podmínky pro přípravu do školy jen tehdy, pokud budou na tyto podmínky finančně vybaveni. Z obr. 3 se dá vyčíst, že rodiny, které dítěti neposkytují tak dobré podmínky pro přípravu do školy, mají převážně nižší příjmem. U podmínek dobrých je nejvyšší zastoupení příjmu průměrného a vysokého.

c) Podmínky pro přípravu

Otázka: **Jaké jsou podmínky pro přípravu Vašeho dítěte do školy? (Vyhovující podtrhněte)**

dítě má vlastní pokoj
má vlastní psací stůl
má židli, která vyhovuje jeho výšce
pohled z okna ho nevyrušuje
při práci má vypnutou televizi
zapnutý telefon
zapnuté rádio (hudbu)
má svůj koš na papír

pracoviště si samo vyzdobil
místnost je vyvětraná
v místnosti je chladněji
na psacím stole má lampičku
lampička svítí žlutým světlem
pracuje za denního světla
světlo dopadá na stůl zprava

Z odpovědí jsem určila 3 stupně podmínek, podmínky dobré, průměrné a horší. Nejvyšší počet odpovědí, které diagnostikují výborné podmínky pro učení, bylo 15. Nejnižší možný počet dosažený v mém zkoumaném vzorku bylo 7 „správných“ odpovědí. Z tohoto rozmezí jsem si určila stupně podmínek. 15 – 13 „správných“ odpovědí jsem určila jako podmínky dobré, 12 – 10 jako podmínky průměrné a 9 – 7 podmínky horší.

Obr. 4

Podmínky pro přípravu dítěte na vyučování velmi ovlivňují jeho průměrné hodnocení. Děti z mé zkoumané skupiny tomuto faktu odpovídají. V horších podmínkách se dítě nemůže soustředit na učení a vypracovávání úkolů. Tyto děti mají průměr známek až 1,8, zatímco děti s dobrými podmínkami jen 1,24.

d) Struktura rodiny

Otázka: **Žijí všichni členové rodiny v jedné domácnosti? (matka, otec, děti)**

Tab. 2

	průměr všech dětí		průměr všech dětí
úplná rodina	1,4	neúplná rodina	1,4

Z mého vzorku vyšlo, že děti z rozvedených rodin nebo z rodin bez jednoho rodiče nemají horší prospěch než děti s rodin úplných. To znamená, že tento faktor nemá vliv na školní výkonnost u dětí mladšího školního věku.

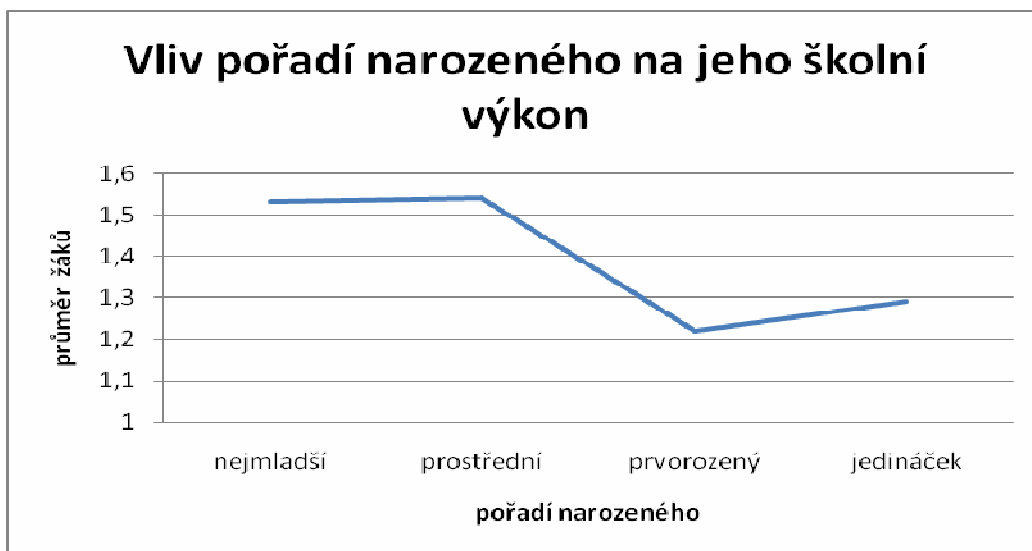
Musím poznamenat, že dotazníků vyplněných neúplnou rodinou bylo méně a mnozí rodiče mi jej odmítli vyplnit právě z důvodu, že jsou neúplná rodina.

e) Sourozenectví

Otázka: **Má Vaše dítě sourozence?**

Podle odpovědí na tuto otázku jsem určila, v jakém pořadí se dítě narodilo.

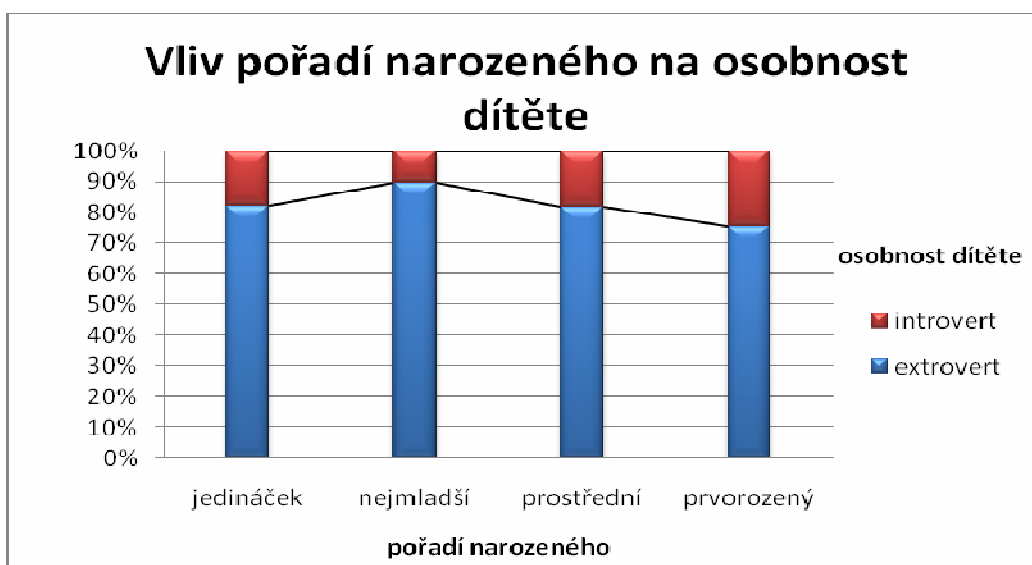
Obr. 5

Obr. 5 ukazuje, že nejlepší průměr mají prvorozené děti 1,2. Jedináčkové mají celkový průměr 1,3, nejmladší děti 1,5 stejně jako prostřední.

Z mého vzorku vyplývá, že děti narozené jako prvorozené mají průměrně nejlepší prospěch ze všech.

Obr. 6

Sourozenectví má vliv i na samotnou osobnost dítěte. Vyšší počet introvertů bývá z řad prvorozených dětí, naopak u nejmladších dětí je introvertů nejméně.

f) Pohlaví dítěte

Otázka: **Vaše dítě je ŽENA – MUŽ**

Tab. 3

pohlaví	prospěch	pohlaví	prospěch
muž	1,54	žena	1,37

Tab. 3 jasně ukazuje, že průměr chlapců a dívek se znatelně liší. Všechny dívky dohromady ze zkoumaného vzorku mají průměr 1,37, zatímco chlapci jsou horší s průměrem 1,54.

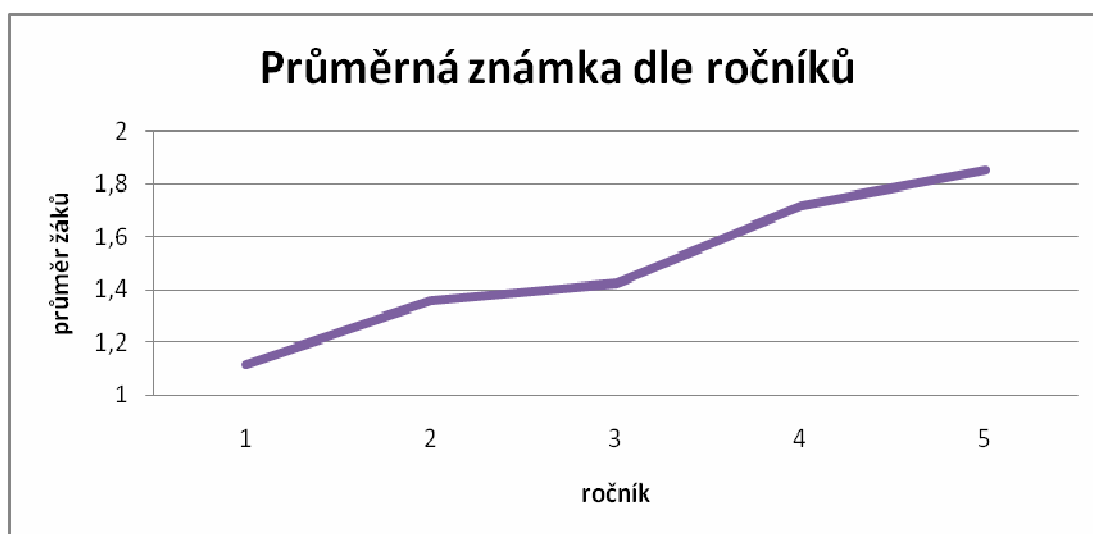
g) Průměr v ročnících

Otázka: **Do jaké třídy chodí Vaše dítě?**

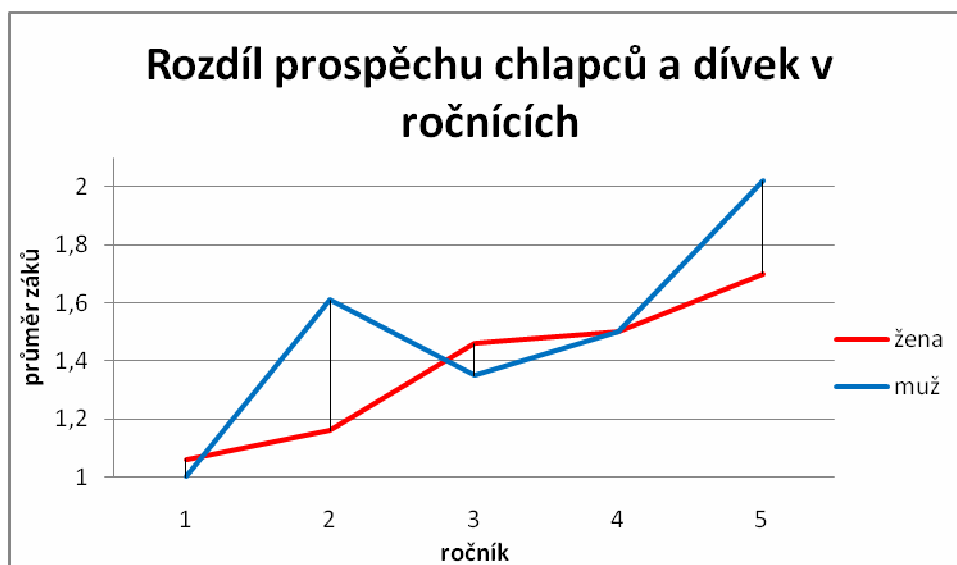
V následujícím obr. 7 vidíme, že se průměr žáků horší s postupem do dalších tříd. S těžším učivem nastávají i větší učební problémy s pochopením látky a naučením se jí. Zatímco v prvním ročníku mají děti převážně hodnocení 1 nebo 1-, ve čtvrtém a pátém ročníku se objevují děti jak s průměrem 1, tak i průměrem 4.

V začínajících třídách vždy převažují lepší známky, ale od třetí třídy jedniček ubývá a přibývá známek horších.

Obr. 7

Obr. 8

Pokud spojím obě otázky dohromady, má teorie se mírně vyvrací. S postupem do ročníků se prospěch dětí sice horší. U dívek je tento trend sestupný, ovšem chlapci mají výkyvy. To, že jsou chlapci horší než dívky zde také není zcela potvrzeno, jelikož v mém zkoumaném vzorku jsou v jednom případě (3. třída) dokonce lepší než děvčata. Průměrně jsou ovšem stále horší.

h) Zájmové aktivity

Otázka: **Má vaše dítě kroužky (zájmové aktivity)?**

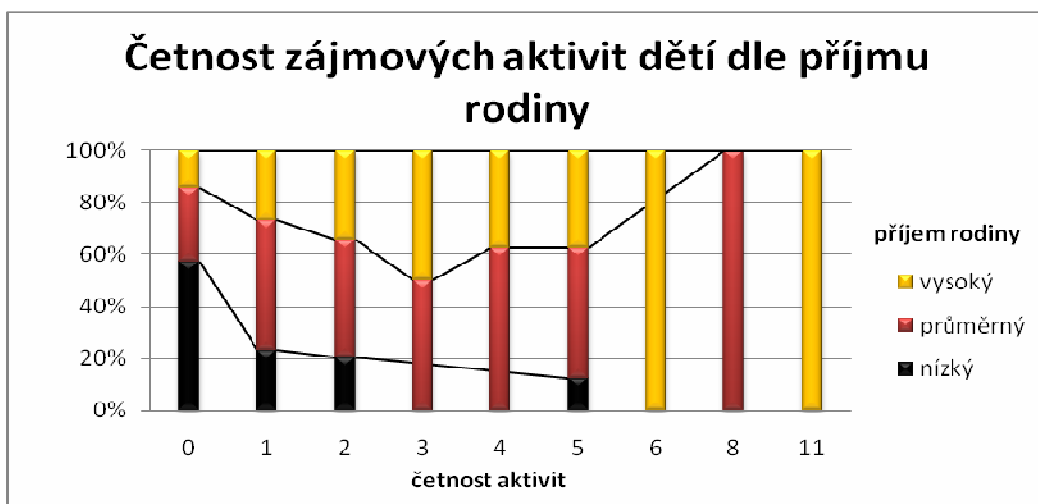
Známky mají určitý vliv i na množství zájmových aktivit. Děti s výborným průměrem mají více zájmových aktivit. Čím jsou děti horší v prospěchu, počet zájmových aktivit klesá. Děti, které nemají žádnou zájmovou aktivitu, mají průměrný prospěch 1,9.

Obr. 9

Četnost těchto aktivit nezávisí pouze na výkonech dítěte, ale i na příjmu rodiny. Pro rodiny s nižším příjmem jsou tyto zájmové aktivity méně dostupné. Některé aktivity, jako je například tenis, hokej nebo hra na hudební nástroj jsou finančně náročnější.

Obr. 10

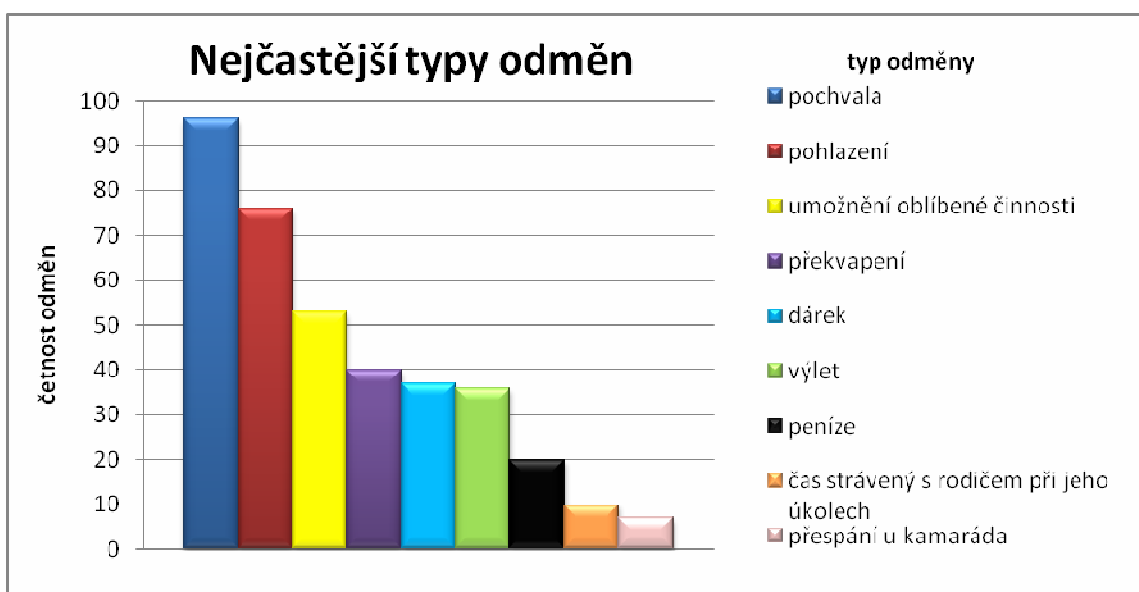
ch) Odměny

Otázka: **Jaké používáte druhy odměn?**

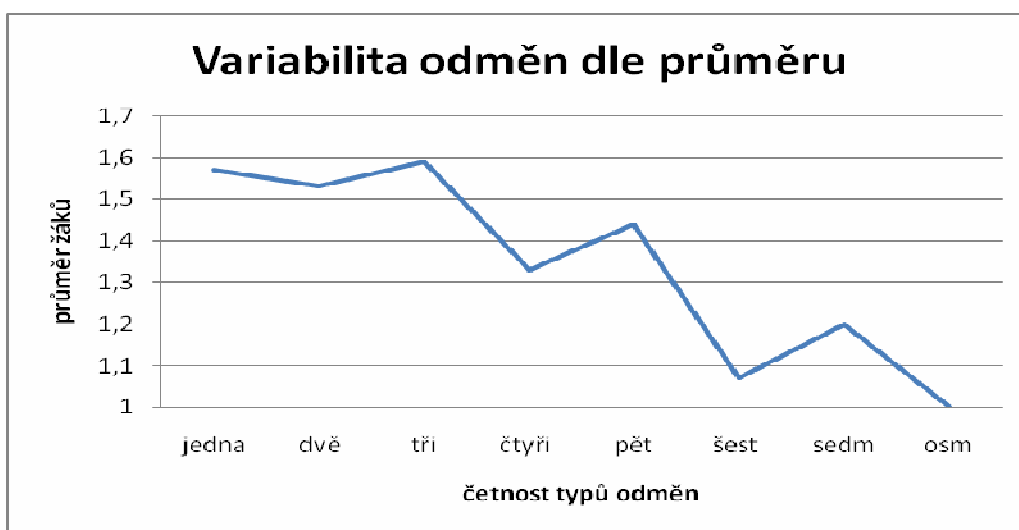
Z následujícího obr. 11 je možné vyčíst, jaké typy odměn se v českých rodinách nejčastěji používají. Rodiče měli podtrhnout typy, které doma používají.

Nejčastěji podtrhávali pochvalu, která v tomto výzkumu tvořila 25,6%. Pohlazení bylo na druhém místě 20,3%, dále umožnění oblíbené činnosti 14,1%, překvapení 10,6%, věcný dárek 9,9%, výlet 9,6%, peníze 5,3%, čas strávený s rodičem 2,6 % a přespání u kamaráda pouze 1,9%.

Obr. 11

Obr. 12

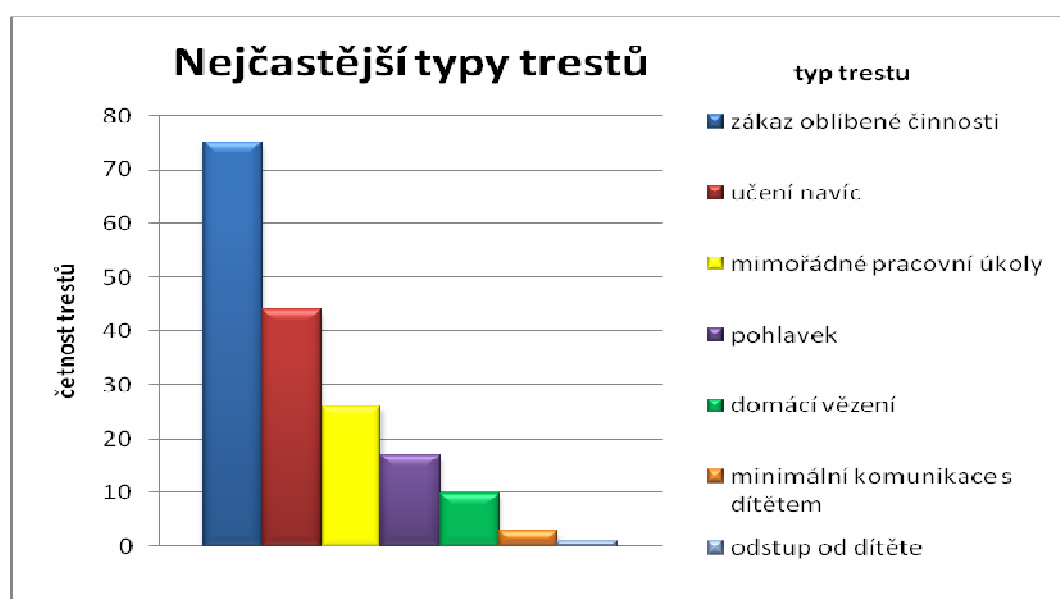
Děti ze zkoumaného vzorku jsou odměňovány i podle průměru jak je vidět na obr. 12. Děti s výborným průměrem jsou odměňovány až osmi různými odměnami, děti s horším prospěchem nejvýše třemi.

i) Tresty

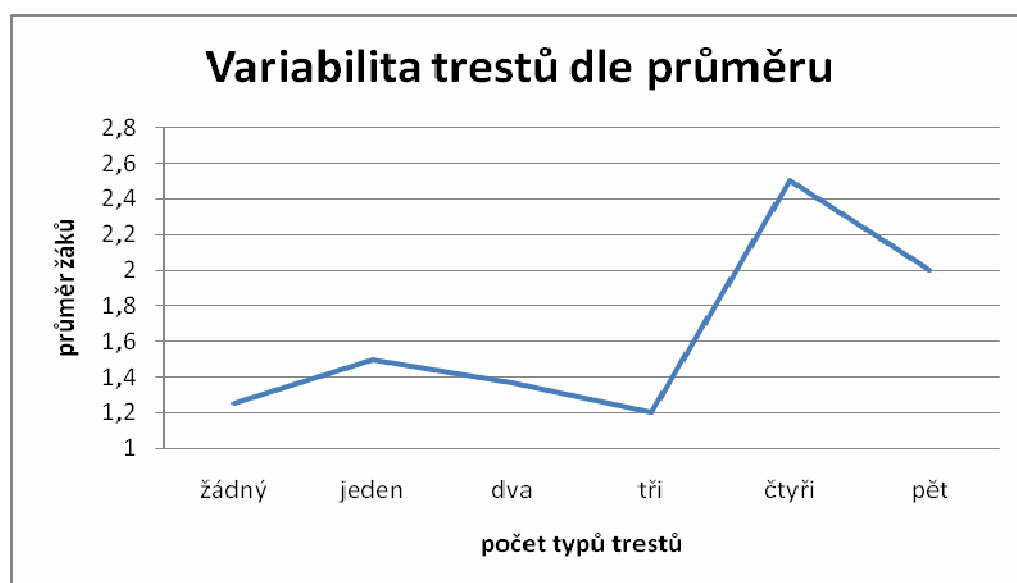
Otázka: **Jaké používáte druhy potrestání?**

Některé děti jsou trestané více, některé méně, nebo dokonce vůbec. Nejvyšší zastoupení v typech trestů má v mém zkoumaném vzorku zákaz oblíbené činnosti dítěte. Je to celých 39,9%. Učení navíc (například diktát) má zastoupení 23,4%, mimořádné pracovní úkoly 13,8%, pohlavek 9%, domácí vězení 5,3%, minimální komunikace s dítětem 1,6% a odstup od dítěte jen 0,5%. Tresty nepoužívá 12 dotázaných, to je 6,4%.

Obr.13

Obr.14

Větší množství různých trestů používají rodiče u žáků s horším průměrem. U žáků s průměrem lepším, je zastoupení trestů menší, nebo nejsou vůbec žádné.

j) Funkce rodiny

Otázka:

Podtrhněte, které z těchto tvrzení Vaše dítě vystihuje (více možností)

Zná hodnotu věcí v domácnosti a ví, jak se k nim má chovat.

Chápe rozdíl mezi chlapcem a dívkou.

Kopíruje člena rodiny, má svůj vzor.

V herních činnostech dodržuje pravidla a je ohleduplný k ostatním hráčům.

Nemá možnost se často setkávat s prarodiči a jejich způsobem života.

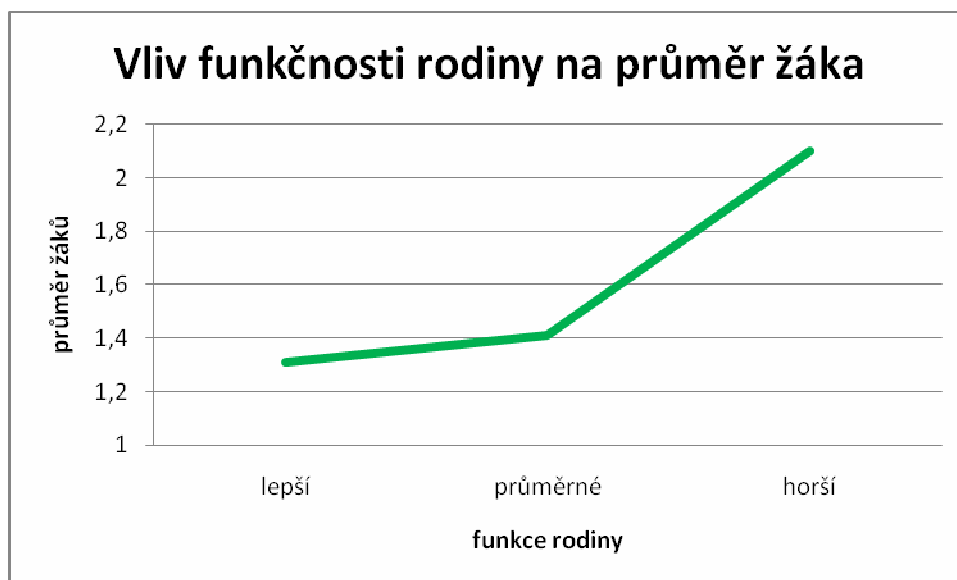
Má představu o různých povoláních, problémech ve světě a povinnostech, které existují i mimo rodinu.

Nemá možnost se v domácím prostředí dostatečně rozvíjet, k tomu pomáhají kroužky a škola.

Máte pocit, že se Vám dítě nesvěřuje se všemi problémy.

V otázce bylo možné získat 8 „správných odpovědí“, které charakterizují výborné funkce rodiny. Nejmenší počet bodů získaných v mém průzkumu byl 2. Z tohoto rozmezí jsem si určila podmínky lepší (8-6 bodů), podmínky průměrné (5-4 body) a podmínky horší (3-2 body).

Obr.15

To, zda je rodina funkční nebo zdali má nějaké problémy, se ukazuje na prospěchu žáka ve škole ve velkém měřítku.

Zkoumaný vzorek je toho důkazem. Děti s lepší funkčností rodiny mají průměr 1,3, zato děti s horší funkčností dokonce 2,1.

k) Osobnost dítěte na prvním stupni ZŠ

Otázka: **Pokuste se stručně charakterizovat dítě: (uvedené podtrhněte, opět více možností)**

smělost	ostýchavost	pohotovost	rozpačitost
hovornost	málomluvnost	družnost	divokost
mírnost	bystrost	vážnost	veselost
hlučnost	pořádnost	čilost	nešikovnost
uzavřenost	samostatnost	aktivnost	pasivnost
soustředěnost	roztěkanost	agresivnost	společenskost
nespolečenskost			

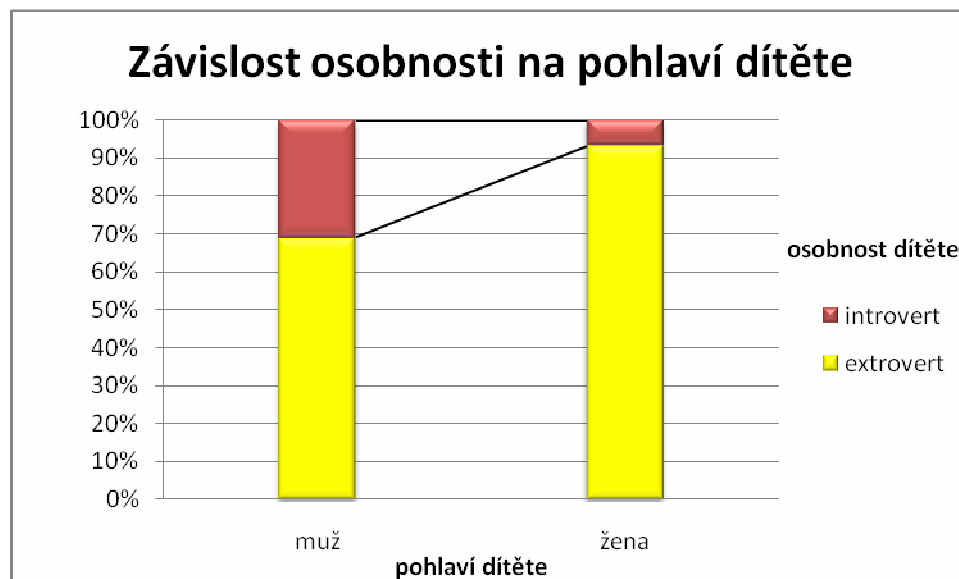
Z podtržených odpovědí jsem určila, zdali je dítě introvertní nebo extrovertní.

Tab. 4

osobnost	průměr	osobnost	průměr
extrovert	1,4	introvert	1,5

Ze zkoumaného vzorku vyšlo to, že děti introvertní a extrovertní mají přibližně stejný průměr známek. Tudíž se nedá určit, která osobnost dítěte je ve výkonech ve škole lepší.

Obr. 16

Velká většina dětí v mladším školním věku je extrovertních. Tato osobnost je ovšem mírně závislá i na pohlaví dítěte. Ze zkoumaného vzorku vychází, že dívky jsou introvertky jen v necelých 10 procentech, zatímco u chlapců je to přes 30 procent.

l) Typ výchovy:

Otázka: **Podtrhněte, co je pro vaši rodinu typické (více možností)**

chcete, aby Vaše dítě bylo perfektní dítě chápe vše, co mu nařídíte
Vaše dítě snadno řeší problémy bez pomoci Vaše dítě umí přiznat chybu vyžadujete
poslušnost, kázeň Vaše dítě je samostatné
pomáháte svému dítěti překonávat překážky
bojíte se, aby Vaše dítě něco nerozbilo, raději to uděláte Vy
často na dítě nemáte tolik času, kolik by jste chtěli

Při vyhodnocování této otázky jsem vycházela i z odpovědí na jiné otázky v dotazníku. Sledovala jsem navíc ještě odměny, tresty, funkce rodiny, podmínky pro přípravu i charakteristiku dítěte. Podle všech odpovědí na tyto otázky jsem mohla přibližně určit typ rodinné výchovy.

obr.17

Výchova v rodině má na průměr dítěte také jistý vliv.

Výchova, která je v grafu označena jako OK, je ta ve které jsem nenalezla žádné znaky z daných výchovných stylů, tudíž jsem usoudila, že jsou tyto výchovy relativně správnými, bez odchylek. Děti z této skupiny dosahují lepších výkonů ve škole, s průměrem 1,3.

Výchova, která nesplňuje všechny předpoklady správného přístupu podle odborníků, má na dítě vliv negativní, ale na známky dítěte může mít i pozitivní vliv, jak je to například vidět u **protekční** výchovy. Tato výchova je u žáků prvního stupně spíše prospěšná jak vyšlo z mého zkoumaného vzorku. Rodiče pomáhají svému dítěti překonávat překážky, snaží se ho protlačit tak, aby bylo úspěšné. Dítě ovšem nikdy nebude zcela samostatné a to by se mělo projevit ve vyšším věku dítěte.

Rodina **ctižádnostivá** je ta rodina, ve které jsou děti stále srovnávány, rodiče chtějí, aby jejich děti dosáhly toho, čeho nedosáhli oni sami. Děti z mého zkoumaného vzorku vychovávány takto jsou horší, kolem průměru 1,5.

Výchova založená na kázni a poslušnosti. Dítě je velmi trestáno, rodiče vyžadují naprostou kázeň. Průměr dětí vychovávaných tímto stylem je v mém vzorku 1,7.

Snaha po dokonalosti je výchova, ve které má dítě umět úplně vše a tím je nadměrně přetěžováno. Průměrný prospěch těchto dětí je v mém výzkumu také 1,7.

V nesrozumitelné výchově dávají rodiče dětem nesrozumitelné požadavky, někdy trestají za tu samou věc, za kterou chválí. Průměr dětí v tomto případě je skoro 1,8.

Rodina, která je naprosto **přetížená** ovšem zanechává na dítěti největší stopy. V mém zkoumaném vzorku vyšlo, že děti z rodin přetížených mají průměr 2,5 a horší.

m) Vaše dítě je pravák x levák?

Ve zkoumaném vzorku bylo 7% levorukých dětí a 93% dětí pravorukých. Z průměru obou dvou skupin bych mohla říci, že levoruké děti jsou lepší, ovšem to není možné posoudit, protože zkoumaný vzorek levorukých dětí nebyl dostatečný. Z tohoto důvodu jsem otázku nezařadila do výzkumu.

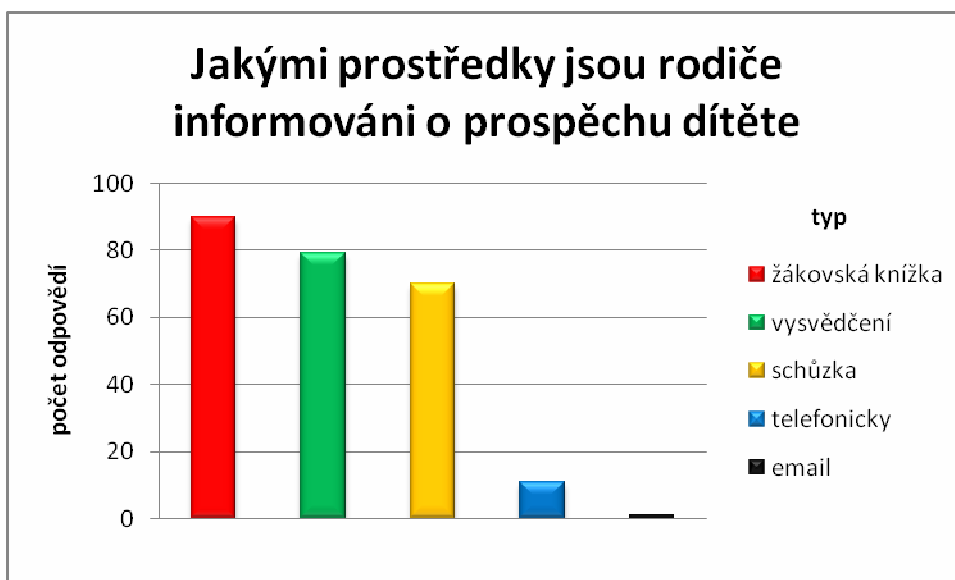
n) Jak dlouho se společně s dítětem připravujete do školy?

Odpovědi na tuto otázku (v kolik hodin dítě doma začíná pracovat a jak dlouho pracuje) jsem využila při vyhodnocování podmínek pro přípravu dítěte do školy. Z odpovědí jsem mohla určit, že většina rodičů dětí na prvním stupni se společně do školy se svými ratolestmi připravuje, pouze 2% dotázaných se společně s dítětem do školy nepřipravují. Tyto děti mají velmi dobrý prospěch, a proto pomoc rodičů nepotřebují.

o) Jste dostatečně informováni o prospěchu svého dítěte?

U této otázky jsem dostala 100% kladných odpovědí. Všichni rodiče vyplňující dotazník byli školou dostatečně informováni o prospěchu svého dítěte.

Obr.18

Nejčastěji jsou rodiče informováni prostřednictvím žákovské knížky, vysvědčení anebo se chodí informovat osobně do školy. Telefonicky se informuje jen jedenáct dotázaných a pouze jeden dotázaný emailem.

Vyhodnocení vlastních hypotéz

H1: Předpokládám, že chlapci mají horší prospěch než děvčata.

Tato hypotéza se potvrdila. Chlapci mají průměr 1,54, zatímco děvčata mají průměr o něco lepší 1,37.

H2: Domnívám se, že na úspěšnost ve škole, bude mít velký vliv vzdělání rodičů.

Tato hypotéza se také potvrdila. S vyšším vzděláním rodičů, se lepší i průměrný prospěch dětí.

H3: Myslím si, že pokud prostředí, ve kterém se dítě připravuje na školu, bude mít nějaké nedostatky, projeví se to na školním prospěchu dítěte.

Dítě, které má pro svou práci a přípravu do školy ztížené podmínky nějakým nedostatkem, mívá průměrné hodnocení školního prospěchu zdaleka horší než dítě, které má podmínky nastaveny tak, aby se v nich cítilo lépe a mohlo se dobře soustředit na práci. Tudíž se tato hypotéza potvrdila.

H4: Předpokládám, že rodiče odměňují, ale i trestají děti, podle prospěchu ve škole.

Tuto hypotézu není možné ani potvrdit ani vyvrátit. Rodiče svým ratolestem dopřávají větší množství odměn z hlediska různorodosti u dětí s lepším prospěchem, ale není dokázáno, jak často se tyto odměny uplatňují. U trestů je toto podobné. Větší variabilita trestů je u dětí s horším průměrem, ovšem také se nedá říci, jak často jsou tyto děti trestané.

H5: Největší úspěšnost budou mít prvňáci, naopak nejhorší v pátém ročníku ZŠ.

Tato hypotéza se potvrdila. Z vlastních zkušeností žáka, ale také učitele jsem byla přesvědčená o tom, že průměrné hodnocení dětí se s přibývajícím učivem horší. I v mém zkoumaném vzorku byla tato shoda nalezena.

H6: Předpokládám, že funkce rodiny budou ovlivňovat prospěch velkou mírou.

Tato hypotéza se opět zcela potvrdila. V rodinách, kde jsou funkce rodiny oslabeny, bývají žáci zpravidla horší než v rodinách s vyšším počtem správně plněných funkcí. Nedá se zcela určit, zdali rodiny, kterým vyšlo horší hodnocení funkcí, jsou přímo disfunkční.

Závěr

Tato diplomová práce zkoumá působení rodinné výchovy na výkony žáků ve škole. Z výsledků dotazníků bylo zjištěno, že většina faktorů ovlivňující školní prospěch dítěte je z domácího, rodinného prostředí. Sami rodiče ovlivňují své potomky již před jejich vstupem do školy. To jak se bude učit a jak ho bude škola bavit, určitě není zásluhou jen rodičů, ale také učitelů a spolužáků.

Děti na prvním stupni základní školy nemají většinou moc špatných známek. Učivo je méně náročné než na dalších stupních škol, a malým dětem se známky překládají i jako motivace. Myslím si, že pokud by se výzkum prováděl na vyšším stupni, průměrné hodnocení žáků by bylo o něco horší.

Velmi mě překvapilo, že rodinná výchova má na známky dětí takový vliv. Myslela jsem si, že nebudou působit na školní prospěch dítěte všechny faktory, ale opak je pravdou. Každá část rodiny, každý člen má na dítě velký vliv, v jakékoliv oblasti jeho vývoje a to i v jeho průměrném hodnocení ve škole.

Výsledky z výzkumu také dokázaly to, že děti z rozvedených rodin nemají průměrné známky horší, ale mají průměrné hodnocení stejné, jako děti z rodin úplných. Vliv na výkony žáka má spíše právě probíhající rozvod, než již uzavřená záležitost.

Aby žáci na prvním stupni měli dobré výsledky a mohli v tomto průměru pokračovat i na vyšší stupně škol, měla by se rodinná výchova a všechny podmínky jejího správného fungování přizpůsobit dítěti a jeho potřebám. Rodiče by se měli své dítě motivovat a zajistit mu dobré podmínky pro jeho rozvoj, nejen v jeho školních aktivitách, ale v celkovém vývoji svého dítěte.

Na žákovi výsledky nemá vliv pouze rodinná výchova a její prostředí, ale také škola nebo kamarádi. Rodiče mohou ale značnou mírou ovlivnit výkonnost svého malého studenta.

8 Použitá literatura

- ALLEN K. E., MAROTZ L. R.: *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8mi let*. Praha: Portál, 2002. 187s. 80-7367-055-0
- ČAČKA O.: *Psychologie dítěte*. Brno: SURSUM, 1997. 156 s. 80-85799-03-0
- FONTANA D.: *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. 384 s. 80-7178-063-4
- HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ I.: *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. 102s. ISBN 80-7178-105-3
- HINTNAUS L.: *Člověk a rodina; Smysl a funkce rodiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998. 79 s. ISBN 80-7040-315-2
- HELUS Z.: *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publisching a.s., 2007. 280 s. ISBN:978-80-247-1168-3
- HORSKÝ, J.; SELIGOVÁ, M.: *Rodina našich předků*. Praha: NLN, 1997. 143 s. ISBN 80-7106-195-6.
- KLABOUC J.: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. 282 s.
- KLENER P.: *Psychologický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005. 554 s. ISBN 80-246-0924-X
- KOUBA V.: *Motorika dítěte*. České Budějovice: PF JU, 1995. 100 s. ISBN 80-7040-137-0
- MATĚJČEK Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80-04-25236-2
- MATĚJČEK Z.: *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál 2008. 108 s. ISBN 978-80-7367-504-2
- MATOUŠEK O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8
- PREKOPOVÁ J.: *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Praha: Portál, 2009. 159s. 978-80-7367-516-5
- PRŮCHA J., WALTROVÁ E., MAREŠ J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. 328s. 80-7178-579-2
- RULÍKOVÁ K.: *Dvojčata- jejich vývoj a výchova*. Praha: Portál, 2002. 144s. 80-7178-650-0
- SMITH H.: *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-2

- SMRČKA F.: *ABC rodinné výchovy dítěte školního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. 267 s.
- ŠRÁMKOVÁ M.: *Rukověť rodiče malého školáka*. Praha: Albatros, 2005. 115s. ISBN 80-00-01481-2
- ŠTORCH E.: *Lovci mamutů*. Praha: Albatros, 1997. 285s. ISBN 80-00-00498-4
- TRÉLAŮN B.: *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005. 143s. 80-7178-935-6
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0
- WEIMEROVÁ B., BRADEMANNOVÁ M., HESSOVÁ S.: *Jak si zlepšit známky*. Praha: Amulet, 2002. 110 s. ISBN 80-86299-93-7

9 Přílohy

Dotazník

Vážení rodiče,

studuji pedagogickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. Tento dotazník je součástí mé diplomové práce. Získaná data budou použita anonymně, pouze k výzkumným účelům. Prosím Vás tedy o pravdivé vyplnění tohoto dotazníku. Děkuji vám za ochotu a vstřícnost.

Hana Osvaldová

Vyplnění dotazníku je dobrovolné.

Prosím o vrácení třídní učitelce do 24.2.2011

1) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?(vybrané podtrhněte)

MATKA

základní

vyučena bez maturity

vyučena s maturitou

středoškolské vzdělání

vysokoškolské vzdělání

OTEC

základní

vyučen bez maturity

vyučen s maturitou

středoškolské vzdělání

vysokoškolské vzdělání

2) Jaké je vaše zaměstnání?

MATKA _____

OTEC _____

3) Žijí všichni členové Vaší rodiny v jedné domácnosti? (matka, otec, děti)

ANO

Ne, žijeme odděleně

4) Má Vaše dítě sourozence? Pokud ano, podtrhněte které.

NEMÁ

MÁ (staršího sourozence, mladšího sourozence)

5) Vaše dítě je:

a) PRAVÁK

LEVÁK

b) ŽENA

MUŽ

6) Do jaké třídy chodí Vaše dítě?

1 2 3 4 5

7) Jaké má Vaše dítě průměrné známky?

V hlavních předmětech (Čj, M, jazyk) 1 2 3 4 5

Ve vedlejších předmětech (Pr, Př, Vt) 1 2 3 4 5

Ve výchovách (Vv, Tv, Pč, Hv) 1 2 3 4 5

8) Jak dlouho se společně s dítětem připravujete do školy?

_____h _____min/denně

Práci začínáme nejčastěji kolem _____hodiny odpolední /večerní.

9) Má Vaše dítě kroužky (zájmové aktivity)?

NE

Ano(jaké?)_____

**10) Jste dostatečně informováni o prospěchu vašeho dítěte? Pokud ano, odkud?
(Podtrhněte, i více možností)**

NE

ANO (vysvědčení, žákovská knížka, osobní schůzky s učitelem,
telefonicky , e-mail)

11) Jaké používáte druhy odměn? (Podtrhněte i více možností)

věcný dárek

umožnění oblíbené činnosti

pochvala

pohlazení

výlet

peníze

překvapení

přespání u kamaráda

čas strávený s rodičem při jeho úkolech (př. úklid, pracovní cesta)

jiné _____

12) Jaké používáte druhy potrestání? (Podtrhněte i více možností)

zákaz oblíbené činnosti

domácí vězení

pohlavek

mimořádné pracovní úkoly

učení navíc (př. diktát)

přehlížení dítěte

minimální komunikace s dítětem

odstup od dítěte

jiné _____

13) Podtrhněte, co je pro vaši rodinu typické (více možností)

chcete, aby Vaše dítě bylo perfektní

dítě chápe vše,co mu nařídíte

Vaše dítě snadno řeší problémy bez pomoci

Vaše dítě umí přiznat chybu

často na dítě nemáte tolik času, kolik by jste chtěli

vyžadujete poslušnost, kázeň

pomáháte svému dítěti překonávat překážky

Vaše dítě je samostatné

bojíte se , aby Vaše dítě něco nerozbilo, raději to uděláte Vy

14) Podtrhněte, které z těchto tvrzení Vaše dítě vystihuje (více možností)

Zná hodnotu věcí v domácnosti a ví, jak se k nim má chovat.

Chápe rozdíl mezi chlapcem a dívkou.

Kopíruje člena rodiny, má svůj vzor.

V herních činnostech dodržuje pravidla a je ohleduplný k ostatním hráčům.

Vadí mu prohra. Chce být nejlepší.

Nemá možnost se často setkávat s prarodiči a jejich způsobem života.

Má představu o různých povoláních, problémech ve světě a povinnostech, které existují i mimo rodinu.

Nemá možnost se v domácím prostředí dostatečně rozvíjet, k tomu pomáhají kroužky a škola.

Máte pocit, že se Vám dítě nesvěřuje se všemi problémy.

Jiné_____

15) Jaké jsou podmínky pro přípravu Vašeho dítěte do školy? (Vyhovující podtrhněte, více možností.)

dítě má vlastní pokoj

má vlastní psací stůl

má židli, která vyhovuje jeho výšce

pohled z okna ho nevyrušuje

při práci má vypnutou televizi

zapnutý telefon

zapnuté rádio (hudbu)

má svůj koš na papír

pracoviště si samo vyzdobilo

místnost je vyvětraná

v místnosti je chladněji

na psacím stole má lampičku

lampička svítí žlutým světlem

pracuje za denního světla

světlo dopadá na stůl zprava

16) Pokuste se stručně charakterizovat dítě: (uvedené podtrhněte, opět více možností)

smělost

ostýchavost

pohotovost

rozpačitost

hovornost

málomluvnost

družnost

divokost

mírnost

bystrost

vážnost

veselost

hlučnost

pořádnost

čilost

nešikovnost

uzavřenost

samostatnost

aktivnost

pasivnost

soustředěnost

roztěkanost

agresivnost

společenská

nespolečenská

jiné_____